

VÄLIS-EESTI

NR.8

AUGUST

1939

A.-S. „EESTI REISIBÜROO“

Peakontor: Tallinn, Raekojaplats, Kinga 3. Tel. 433-20.
Osakonnad: Tartu, Suurturg 7. Tel. 3-72.
Pärnu, Kalevi 42, Endla majas. Tel. 1-13.
Telegrammide aadress: ERBO, Tallinn.

1. Raudteepiletite müük:

- a) kõikidesse kodumaa jaamadesse,
- b) kõikidesse Euroopa suurematesse linnadesse.

2. Laevapiletite müük:

- a) kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel,
- b) ookeanipiletid Inglise, Saksa, Poola, Belgia, Prantsuse, Rootsi, Hollandi, Itaalia ja Ameerika liinidel, kõikidesse ulgumere sadamatesse.

3. Õhusõidupiletite müük:

„Aero“, „Aerotransport“, „Deutsche Lufthansa“ ja „Loti“ liinidele.

Esindus ja agentuur kõikidest suurematest Euroopa reisibüroodest. Raha- vahetus ja valuuta ost turistidelt. Välismaa passide ja viisumite muretsemine. Ringsõidupiletid turistidele terves Euroopas, ka Nõukogude Venemaal. Kohalik- kude autobuseliinide piletid, o-ü. „Mootor“ j. t.

Nõuanded ja arvestused reisude kohta tasuta.

VÄLISEESTLASED!

„PÄEVALEHTE“

LUGEDES OLETE ALATI KODUMAA SÜNDMUS-
TEST TEADLIKUD.

KINDLASTI HUVITAVAD TEIE LAPSI
EESTI LASTE LOOMINGUD. SELLEKS
TELLIGE OMA LASTELE KORD
KUUS ILMUV LASTE AJAKIRI

„LASTE RÕÕM“

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPLUSTE

KAUDU ON TEIL VÕIMALIK SAADA KÕIKI EESTIKEEL-
SEID RAAMATUID, MAAKAARTE, LINNAPLAANE JNE.
KÕIGI EESTIS ILMUVATE AJAK. PEALE TELLIM. VASTUV.

TALLINNA EESTI KIRJASTUSUHHISUS
TALLINN - EESTI
PIKK T. 2

VÄLIS-EESTI

August, 1939

Nr. 8

11. AASTARÄIK

Väliseestlaste oma maja.

Alfred Tamm.

Ebakohasena võib esimesel pilgul näida mööda maailma laialipillatud väikerahva uue ühissetevõtte üritamise mõte praegu, millal relvadega täristamine Euroopas ja vastavalt ka julgeoleku mured laiemates hulkades on kasvamas haritippu. Täna sees olustikus väliseestlaste maja, uue suurhoone püstitamine kodumaa pealinna võiks tunduda olevat üks neid ettevõtteid, mille läbiviimisega lähedasti võib oodata kuni rahulikemate aegade saabumiseni.

Aga samas võib ka rõhutada, et ebakohasust sellise mõtte taas tõusetamises, meenutamises ja lõkkel hoidmises praegu tohiks märgata vahet siiski vaid esimeselt pilgult. Lähemal järelemõtlemisel ja vaagimisel ilmneb, et aeg selleks võib-olla kunagi ei osutu küpsemaks kui ta on praegu, ja eriti veenvana ja rahustavana meenub siis ka tõik, et eestigi rahvas väikerahvana on ju alati ja pidevalt tunnud endal lasuvat üht karastavat needust, — teravat pinget võitluses olemasolu eest, — millises võitluses kõik ajad ja ajajärgud on püsinud võrdselt tähtsatena. Nii mõnedki seigid rahva ajaloo, — nagu näit. eluküsimusena tähtis iseseisvuse saavutamise, — pealegi on võideldud ja võidetud erilisel, otse ängistavalt hingenoõri-vaib, halbades oludes. Ja kuna seekord juttu on nimelt väliseestlaste ühisüritusest, siis teame ju ka, et väliseestlane eeskätt on niisugune rahvaliige, kes oma üksiku, eraldi oleku tõttu laias maailmas ise alati ja vahetumalt on eksponeeritud riskile, on

mõjutatav juhuslikestki oludest ikka rohkem, kui on tema suguvennad ühise rahvakoguna kodumaa; samal põhjusel väliseestlastel kui ühisel kogul paratamatult jääbki saabumata silmapilk, mil kõik selle kogu liikmed kõige rohkem oleksid valmis ja küpsed mingi ühissetevõtte läbiviimiseks.

Kuna aga väliseestlaste maja kesksamalt sobiva asukohana on ette nähtud kodumaa pealinn Tallinn, siis seega tegelikult jääks veel vaid kaaluda, kas seda võimaldaksid praegused olud kodumaa. Selles küsimuses tähendaks kodumaa olude stabiilsus aga vaid riiklikku julgeolekut, hävitavate välispoliitiliste ohtude puudumist, — sest küllap vist keegi ei karda, nagu poleks väliseestlaste maja püstitamiseks ehitusolud Tallinnas küllalt soodsad. Ent see viimnegi kartus, — väline, — langeb ära selletõttu, et maja niikuinii ei valmiks enne, kui on lahenenud praegu oma kõrgpunkti jõudnud poliitiline pinge ja ärevus Euroopas. Ka käesolevad read on mõeldud vaid ühe lülina sellel mõttevahetuse ja nõupidamiste suurel foorumil, mida ettevalmistused niisuguse ulatusliku kavatsuse läbiviimiseks loomulikult eeldavad. Pealegi võib sellises, aeganõudvas ürituses nii mõnegi eeltööga algust teha viivitamata, ja, — nagu rahuldusega võime nentida, — kindlad alged selles on juba ka olemas.

Juba III Välis-Eesti kongress läinud suvel Tallinnas, kuhu oli tulnud kokku

väliseestlaste esindajaid igast maailma-kaarest, võttis vastu resolutsiooni, et selline maja tuleks Välis-Eesti Ühingu hoolitusel Tallinnas püstitada ilmtingimata. Leiti, et väliseestlaste ühismaja oleks nädavajalik mitte üksnes esimese koduna võõrsilt saabuvatele suguvendadele-õdedele, vaid ta moodustaks endast ka kogu Välis-Eesti organiseerimistöo keskuse ja kujuneks seega ühtlasi kogu maailma eestluse koondumise võimsaks sümboliks. Hiljem Välis-Eesti Ühingu juhatus, olles täidesaatus korras arutanud kongressi resolutsioone, eraldas teiste hulgast selle kavatsuse kui erdiselt tähtsa ja elulise, — kui tihedamate sidemete hoidmisel Kodu- ja Välis-Eesti vahel paratamatu, — ja asus kongressil väljendatud soovide kohaselt, välja töötama selleks ellukutsutava osatühingu põhikirja.

See põhikiri oma üldjoontes on nüüd valmis, enne ametlikku kinnitamist võiks temas tekkida veel vaid vanemaid muudatusi. Aktsiad või osatähed uues osatühingus on ette nähtud küllalt väikestena selleks, et neid suudab omandada ka norgema majandusliku kandejõuga väliseestlane. See aga ei tähenda, nagu oleks loodav osatühing rajatud põhimõttele, kapitali maja ehitamiseks kokku kraapida väikeste, „poolmüüri“ kingitustena ja annetustena võimalikult suurelt arvu väliseestlastelt. Iga aktsia on kindla tagatisega ja on küllalt suur ka selleks, et temalt saab temasse raha mahutanud väliseestlane vähemasti samasuure dividendi nagu seda annab tavaline, ärilise sihiga püstitatud hoone. Sest kavatsesetav hoone tuleks suur ja mitmekordne, — Tallinna oludes päriselt „pilvelõhkuja“ — kuna ta sisaldaks Välis-Eesti keskuse ruumide ja saalide kõrval ka väliseestlaste võõrastemaja, erakortereid ja äriruumi.

Praegu on veel teadmata, kui suure osaga toetaks ettevõtet riik, kuid võib kindlasti arvestada, et juhul, kui maja püstitatakse niisugusena, nagu on kavatsesetud, siis temasse mahutavad kapitali ka rahakad eraliskud ja -ringid kodumaal. Ka niisugusel korral, nagu seda näeb ette loodava ühistu

põhikiri, pole kartat, et hoone majandamine võiks kalduda kõrvale püstitatud sihtidest — väliseestluse teenimisest. Seega ettevõttesse oma raha mahutamine julgesti tohiks osutada igale väliseestlasele mitte üksnes auasjaks, vaid ka kasulikuks investeeringuks.

Pole küll vist ette näha, et ettevõtet suuremal hulgal osatähtede omandamisega kohe suudaksid toetada üksikud väliseestlaste organisatsioonid, kuna neil selleks puuduvad kapitalid. Sageli, kasvõi üksnes olude sunnil, on väliseestlane majandusküsimustes kodueestlasest veelgi suurem egoist, — selletõttu ta oma seltsi liikmemaksugi hoiab tavaliselt võimalikult väikesena. Üks Välis-Eesti Ühingu tegehlasi, kes tänavu suvel mõne nädala viibis New Yorgis, oli kõige rohkem kartlikke arvami väliseestlaste maja ehitamise kohta kuulnud eeskätt sealsetelt seltsitegelastelt. — Unustatakse, et tavalise seltsitegevuse ja ärilisel alusel majandatava hoone majandusliku tasuvuse vahe aga on siiski suur.

„Kõvemaks pähklis“ kavatsesetavas ettevõttes osutub muidugi tema osatähtede müük ja jaotamine. On ette näha, et suur osa neist tuleb mahutada individuaalselt üksikute ostjate kätte. Selles seisab Välis-Eesti Ühingul ees hiigeltöö. Eriti tähtsaks ja väärtuslikuks kujuneb selles, otseselt osatähtede omandamise kõrval, kõikide väliseestlaste organisatsioonide selgitus- ja kihutustöö kohtadel, mille nad teevad nimelt kogu aktsiooni algaegadel. Hiljem, kui suur osa vajalisest kapitalist juba on koos, võib aga olukord hõlpsasti kujuneda juba isegi niisuguseks, et igale väliseestlasele, kes tuleb Välis-Eesti Ühingu osatähti omandama, neid enam polegi anda.

Nagu juba eelpool tähendatud, ka käesolevate ridade otstarve on vaid esialgselt selgituslik. Kihutustööga aga, — üle kogu maailma, — teeme algust kõik siis, kui meil käes on juba näit. ka kavatsesetava maja detailsemad plaanid. Lootkem, et Välis-Eesti Ühing, hoolimata oma üpris kitsapiirilistest ainelistest võimalustest, tuleb

Lõuna-Kalifornia eestlased San Pedros.

Harva käivad koos Los-Angelese ja selle ümbruskonna eestlased, aga kui kord kokku tullakse, siis arvukalt — lähedalt ja kaugelt.

nende muretisemisega toime siiski juba lähemas tulevikus. Seejuures tuleb võtta lähema vaatluse alla ka need eeskujud, mida võime näha endi eemalviibivatele poegadele ja tütardele kes k s e o m a k o d u loomises ka oma naabrite — teiste rahvaste seas ligidal ja kaugel. Nii mõnigi meist niigi juba on kuulnud (ja vahest ka ise näinud) mõnda näit. tollest majasteetlikust hiigelpaleest, mille välispoolakad riigi igakülgsel soodustusel alles mullu said valmis Varssavis, või teame ka, miks näit. isegi kogu Stuttgarti nimetatakse „välissakslaste linnaks“. Mõndagi selle küsimuse korraldamisel võime õppida ka soomlastelt.

Lubatagu praegu lõpetada ühe näitega, mis sööbus meelde ajalehelugemisel mõni päev tagasi. Eesti ajakirjanik, kes oli külastanud äsjalõppenud üleriklikku näitust Šveitsis, oma muljetes muuseas märgib:

„Järgnevas hallis antakse ülevaade välismaal viibivatest šveitslastest. Võlutuna jäävad silmad esmajoones peatuma kunsti-

pärasel maalil, mis kujutab sügislõket. See vanarahva pühalik tuli kutsub ja tõmbab enese juurde Šveitsi poegi ja tütreid nii ligidalt kui ka kaugelt välismaalt, ning näitab ühtlasi, kui elav on vandeliit šveitslaste südames. Keegi ei unusta oma isamaad, ja ka siis veel, kui kuskil võõrsil on jõutud haljale oksale, jääb hinge kojuigatsus.

Šveitslaste mitmesugusest tegevusest välismail jutustab rohke pildimaterjal, kuna maakaardid näitavad, kuhu on suundunud väljarändajate vool ja kus praegu leidub organiseeritud šveitslasi. Vahest rohkemgi kui dokumendid, kõneleb tihedast ja katkematust ühendusest sise- ja välisšveitslaste vahel sama halli juures asetsev telefoni-kõnepunkt, mis on määratud vaid ülemerekõnedeks. Ja nagu kogeda võis, leiab see üsna rohket kasutamist.“

Kas tarvitseb see olla tühipaljaks unistuseks, või ons see meile ülejõukäiv, — kui Välis-Eesti majas asetseb ka kauge-nägemistelefon?

Lõuna Prantsusmaa head ja vead.

Prantslane ja kodukaunistus. — Prantsuse talu. — Põllumajanduslik ala. — Elu liigub kiirema tempoga kui Eestis. — Prantsusmaal siiski hea elada.

Hugo Pihlak.

Prantsuse veinid, maitse- ja ehteasjad kuuluvad parimate hulka maailmas. Prantsuse teadus, kirjandus ja kunst juba sajandite kestel on olnud esmajärgulised. Prantsuse viisakus ja korrektsus — vähemalt väliselt — võiksid olla paljudele rahvastele, nende hulgas ka eestlastele, eeskujuks.

Ent samas näib, et kogu Prantsusmaal on hakatud ülistama „päikese ja lillede maaks“, Garonne'i orgu, kus praegu asub nende ridade kirjutaja, nimetatakse „põllumajanduse paradiisiks“, ja ka paljusid muid asju, mis tulevad Prantsusmaalt ja Pariisist, sageli otse pimesi ahvitakse järele. Neid liigse ülistamise vigu põevad igasugused maadeteaduse õpperaamatud ja reisikirjeldused, otsese reklaami liialdustest rääkimata.

Olles kaugel mõttest midagi sihilikult halvustada, toon alamal isiklike muljete põhjal mõned korrektiivid üldiselt levinud vaadetes mõnede Prantsuse olude kohta. Esiteks, Eestilgi pole põhjust Prantsusmaa ees häbeneda puhtuse küsimusis. Kui tulla raudteel esmakordselt Prantsusmaale läbi Saksamaa ja Belgia, siis torkab silma prantsuse jaamahoonete siseimine ja ka väline koristamatus. Krohvi ja värvi pole paljud jaamahooned näinud nähtavasti juba aastakümneid. Ka jaamade sisseesade on vana ja lihtne, — mitte sugugi parem, kui oli vene ajal Eesti raudteejaamades. Põrandaid neis pühitakse nähtavasti vaid kord päevas, ja kuna kodanikud Prantsusmaal erilise hoolimatusega jätvavad vagunitę ja jaamade põrandale kõike liigset, — nagu tühje konservikarpe, piima-, limonadi- ja veinipudeleid, muna-, apelsini- ja banaanikoori, paberossikarpe ja muud, siis ei saa süüdistada ka koristajaid, tarvitagu nad luuda ka mitu korda

päevas. Ka linnades, eriti kõrvaltänavail, solkveejoad köökidest ja mujalt sageli valguvad otse kõnniteele, lahtised prüginõud tihti tundide kaupa seisavad kõnniteede ääres, enne kui prahiauto nad tühjendab, kõrvaltänavate akendest tihti klopitakse möödaminejaile otse kaela põrandavaipu ja muud, toredate peatänavate rahvamurd ikka veel suvatseb pilduda tänavale paberossiotsi, kompvekipaberit ja muud, ning tegelikult iga jalakäija Prantsusmaa linnades jalutab ka linnatänaval ainult selles suunas, kuhu ta heaks arvab minna, — kas või vastupidiselt autoliiklemise suunale. Puhtuse- ja korraarmastaja põhjamaalane sellist piiramata vabadust küll enam heaks ei saa kiita.

Ent võrdluseks tuleb samas ka nentida, et vastupidiselt sellistele välistele korratusetunnustele prantslane oma riietuses ja kodu sisemuse puhtuses näib olevat piinlikkuseni eeskujulik.

Siin elavad itaallased, hispaanlased ja paljude teiste rahvuste liikmed ei kannata ses suhtes välja vähimatki kõrvutamist prantslastega. Prantsuse linnade ja alevite majade õued on tihti märksa puhtamad kui nende tänavapoolne osa. Kauplused läigivad puhtusest. Näit. lihakauplusi ei saa Eesti omadega vist üldse võrrelda, — siin tihti minnakse isegi niikaugel, et karnides rippuvad sead ja loomad ilustatakse rooside ja lilledega. Veriste põlledega lihunikke, nagu neid oli näha Eestis, prantsuse lihakarnides üldse ei märka. Siia juurde jätan hoopis mainimata Pariisi ja teiste prantsuse suurlinnade puhtusest ja luksusest hiilgavad hotellid ja kaubamajad, — nad on niigi juba teenitult maailmakuulsad oma eeskujulikkuses.

Mis puutub Prantsusmaa nimetusse „päikese ja lillede maana“, siis ei pea

unustama, et kuigi päikest siin jätkub, on riik mõlemat pidi kuni 1000 klm läbimõõdus, ja seega olud üksikuis riigiosades võivad olla mitmetigi erinevad. Põhjas, Bretagne'is ja Normandias, on sademeid kuni 180 päeval aastas, Garonne'i orus 140 päeval, Riviervas kõigest 50 päeval aastas — s. o. Nizza ümbrus näeb päikesepaistet enam kui 300 päeval aastas. Ja kui võrdluseks veel meenutada, et Tallinnas on päikest 50 päeval, ja Tartus 60 päeval aastas, siis peab mõnema, et päikene Prantsusmaal käitub tõesti päris viisakalt. Mis aga Prantsusmaa suhtes tundub küll liigsena, on „lillede maa“ nimetus. Kahjuks ta seda ei ole. Loorberid, mirdid, kummipuud, palmid ja veel palju teisi lõunamaa puid ja põõsaid kasvab Lõuna-Prantsusmaal igal pool vabas looduses, — kui ainult neid sinna istutataks. Seda teha aga keegi palju ei viitsi, — neid taimi näeb vaid linnade parkides ja puisteede ääres, ja kõige rohkem vaid Vahemere rannikul, — Mentonis, Nizzas, Cannes'is, Antibes'is (kus suurem krunt on ka tallinlasel hr. A. Kooba'l), ja mujal. Kui näit. Eestist keegi siia tuleb, läbi lumehangede ja pakase, südatalvel, siis loomulikult on ta vaimustatud, kui näeb siin linnade parkides õitsvaid lilli, haljal murul jalutavaid paabulinde, puurides pähkleid näriavaid ahve, tiikides, mälestussammaste ja vesirooside vahel ujuvaid kuldkalu, kerges riietuses jalutavat publikut, lapsi mängimas liivakastides, jne. Ent seda näeb vaid linnades.

Kui aga siirduda linnast mõni kilomeeter eemale, siis ilmneb, et vähemalt talvekuudel prantsuse taludes ja mõisades „lillede maa“ nimetus sajabrotsendiliselt ei pea paika. Näeb küll enamuses väga kapitaalset kivimaju, mis tihti aga on juba saja-aastased ja pole ammu näinud krohvi ega värvi. Ilupuude ja lillepeenarde asemel taluõues, sageli otse uste ja akende all, ilutsevad hoolikalt laotud sõnnikuvirnad, kuna lautadesse kuski sõnnikut ei jäeta. Vihmase ilmaga on niisugune taluõu muidugi väga porine ja räpane. Kunagi on mõnesse niisugusesse taluümbrusse kasvama pistetud ka üksik palm või muu ilu-

puu, kuid tavaliselt on selle ümbrus hiljem kujunenud talu prügimäeks, kus on näha asju, mida võõra silm mitte ei peaks nägema. Väga palju maa majapidamisi siiski on ka hästi kaunistatud või asuvad looduslikult kaunites paikades, aga kogumuljes jätab prantsuse talundi välimus tihti palju soovida.

Ka viinamäed on talvekuudel inetud, — silm näeb vaid lõpmatuid ridu madalaid, vaiade ja traatide vahele seotud kõveraid kännujändrikke. Igal talvel lõigatakse viinapuu küljest kõik eelmise aasta väädid, kasvama jäetakse vaid mõned sõrme pikkused jupid, igaüks 3—4 pungaga. Nendest suvel võrsuvad paari meetri pikkused väädid, mis sügiseks kannavad nii isuärata- vaid kobaraid. Viljapuid ei näe mõnes rajoonis, kümnete kilomeetrite ulatuses, üldse, — kõikjal on vaid lõpmatud põllud või viinamäed. Mujal jälle kasvavad viljapuud korraldult, üks ühes, teine teises kohas — põllul, karjamaal, heinamaal. Kolmandas aga, näit. Ageni ümbruses, mis omal ajal Euroopat varustas kuivatatud Ageni ploomidega, on nüüd kümned tuhanded puud kistud üles traktorite abil, — Kalifornia puuvilja odavus on surunud ploomide hinna niivõrd alla, et nisukasvatust siin peetakse tulusamaks.

Mõnes kohas võib näha kilomeetrite pikkuses ja suurte põldudena ka roose ja muid lilli, kuid neid ei kasvatata elumajade ümbruse kaunistamiseks, vaid kõik need lilled rändavad lõhnaõlide vabrikutesse.

Ja kui muule prantsuse maastikule liisada veel tuhanded üle suure riigi leiduvad söödis ja tühjad talud, üsna palju hoolitult haritud põlde ja heinamaid, korraldamata metsa, kõrbenuid, poolpaljaid kaljumägesid, — siis jutt „lillemaast“ vägisi kipub jääma liialduseks. Kliimatiliselt Prantsusmaa ju võiks seda olla, aga tegelikult ta neid mõtte kuidagi välja ei anna.

Üheks suuremaks nuhtluseks Lõuna-Prantsusmaal, nii taludes kui ka tihti linnades, on külmad, korralliku kütteta elu-

mud talvekuudel. Sest ahju ja pliidi aset täidab lahtine, hiigla-avause kaudu korstnasse suubuv kamin. Selline „ahi“, mis võtab enda alla kuni kolmveerandi toa või kõõgi seinast, on reuma ja paljude muude haiguste põhjustajana sajandite kestel viinud hauda prantslasi lõpmatul arvul. On otse imetlusväärne, millise nõngusega prantslane ripub selle iganenud, kütet raiskava pärimuse küljes, mis pealegi kipub alati ajama tuppa suitsu.

Lõuna-Prantsusmaa talv on ilmastiku poolest umbes võrdne septembrile Eestis, välja arvatud mõned üksikud temperatuurivõnked üles- või allapoole. Mandlid ja nii mõnedki muud viljapuud küll õitsevad juba jaanuaris, aga ööd seejuures on vilud, tihti on hommikuti temperatuur alla nulli ja jää katab vee. Niisuguse ilmastikuga jätab kamin eluhoones inimese mõistetavalt lõdisema, viibitakse päevad läbi üleriides, ja magama heites on tunne, nagu roniksid külma lumehange, kus hambad vaipade ja sulekottide all lõgisevad veel pool tundi hiljem. Selle piina vähendamiseks targad prantslased on leiutanud ka vastuabinõusid, — õhtuti soojendatakse küdeva kamina serval mõned telliskivid, mis hiljem viiakse magamistuppa, või jälle täidetakse pudel kuuma veega ning võetakse voodisse vaipade alla kaasa. Viimasel juhul, keset magaja kauneimaid unelmaid, aga on kahjuks küllalt sageli uni rikutud sellega, et pudeli kork kuidagi on andnud järele ning vesi nrisenud voodisse.

See ainus, mille suhtes mõningaid Lõuna-Prantsusmaa osasid võiks pidada „paradiislikeks“, oleks vahest nimelt põllumajanduslik ala. Garonne'i orus, kus olen elanud juba ligi kuus aastat, ka suvi pole liig kuum. Aednikel on siin kibe töö aasta läbi, kuna maa kannab kuni kolm saaki aastas. Oad, hernerid, kapsad, salatid, sibulad jne. külitakse ja istutatakse siin sügisel ja valmivad varakevadeks. Õrnemate aedviljasortide (nagu tomatid, meloonid jne.) seemendamise algab jaanuaris ja veebruaris.

Oma rõhuvas enamuses on prantsuse talud kõik jõukad, ja selle tähtsamaks põh-

juseks osutub nimelt soodne, pehme kliima. Siinne põllupidaja võib kasvatada endale varandust põllul juurde peaaegu aasta läbi. Prantslase loomulikule kokkuhoidlikusele mõjub jõukuse saavutamiseks veel kaasa rida muidki tegureid: — viljakas maapind, korrapärased sademed, ülihead maanteed ja soodsad turustamisvõimalused. Sageli iga 5—10 klm kaugusel asub mõni linnake või alev, kuhu ümbruse põllumees saab müüa kõik, mida ta oma majapidamises valmistab. Mäletan, uustulnukana jutlesin kord siin prantsuse talundite jõukusest ühe eesti inseneriga, kes arvas eesti ja prantsuse talude vahel üheks suuremaks erinevuseks ja vaheks olevat nimelt selle, et Eestis on igal talul keskmiselt pool miljonit võlga, siin aga mitu miljonit hoiusummasid. Nii näibki see olevat. Siin ümbruses leidub külasid, kus igal taluomanikul arvatakse pangahoiusummasid olevat oma paar miljonit franki. Veelgi jõukamad on talunikud Marseille', Montpellier' ja Narbonne'i ümbruses, kus tavaliselt on taludes viinamägesid 50—80 hektari. Need talud oma veinivalmistusega ja veinivaatide hiigelvirnadega hoiuruumides kohati täielikult sarnlevad suurtööstustele. Ent tuleb ette ka kehvi majapidamisi, eriti nimelt „jumaliku“ Nizza lähikonnas mägedes, kus kaljuse maapinna ja sademete nappuse tõttu põllumees kiratseb kui tuli toores puus. Paljud talud Prantsusmaal on ka välismaalaste-rentnike kätes, kes nende välisest kordaseadmisest arusaadavalt pole põrmugi huvitatud, vaid tavaliselt kasutavad neid röövmajapidamise meetoditel.

Elu üldiselt liigub siin märksa kiiremas tempos kui Eestis. Laudsiledail maanteil alaliselt kihutavad lugematud autod ja autobused, raudteedel liigub enamus kaubarongegi elektrijõul. Samaselt nagu kodumaal veetakse raudteel lahtistel platvormidel metsamateriale, nii toimetatakse siin edasi hiigelveinivaate, autosid, põllutööriistu ja muid masinaid.

Vaatamata kõikidele oma puudustele ja varjukülgedele osutub Prantsusmaa siiski üheks parimaks paigaks päikese all, kus võib elada meeleldi.

Kiri maailma uhkeimast „vanadekodust“.

Kalifornia olud sisserändaja silmaga nähtuina.

Lydia Janson.

„Igale vanale 30 dollarit igal neljapäeval!“ — Milline muusika nii mõnegi elust väsinu kõrvadele peitub, heliseb selles hүүdsõnas! Kui hõlpus on seda ütelda, ja kuivõrd veelgi hõlpsam oleks seda lubadust vastu võtta! Kalifornias, kus juba niigi iga viies elanik saab riigilt abi ja elatist-raha, ja paljud tuhanded tahaksid seda, kuid veel ei saa, leiduks selle iganädalase paiuki tagasilükkajaid, temast loobujaid küll eriti vähe. Näib, et siin kõik elatanud inimesed vahivad vaid „teele, mille otsas ripub vikerkaar ja saladusliku vikerkaare põhjas kullapott“.

„Ning miks meil polekski õigust seda saada?“ küsivad nad maailmalt. „Eks ole ju meie osariik rikkaim kogu Ühendriikides, — kes julgeks seda meile keeldada? Mõtelge vaid sellele kindlustustundele ja mugavusele, mida toob raha vanadus-eas igale, — ja üha niikaua, kui aga meil õigus on seda endile ise hääletada ja määrata!“ — Kalifornia vanempõlv näib olevat kaljukindel, et ta selle oma idee viib läbi, hoolimata sellest, kuidas ja kust leiab väljamaksmiseks vastavad summad Kalifornia osariik. Lause vanade huultel on vaid: „Me t a h a m e!“

Niisuguse idee lähemaks mõistatamiseks heitkem pilk tagasi Kalifornia lähemasse ajalukku. 1930. aastast alates depressioon juurdis ja süvenes ka siin, Uue Maailma paradiisis. Tuhandeid ja tuhandeid inimesi enam ei leidnud endale tulutoovat tööd. Ja kuna neil puudusid tagavarad, jäid nad hätta. Tuhanded teisi aga jälle sattusid piinavasse eelaimdusse, et peatselt on jõudmas ka nende kätte järg töö kaotamiseks. Juba hilja oli veel õpetust võtta, et peab koguma

ka homse jaoks. On ju pealegi teada üldiselt, et tavaline ameeriklane ei säästa, ei hoia kokku mustade päevade jaoks tavaliselt midagi. Elatakse vaid tänasele, homme päev muretsegu enda eest ise. Väga levinud siin on lause: „Hoolitsegu enda eest igaüks ise, — kõikide eest hoolitseb vanapagan!“ (Everyone for himself and devil for all!)

Lõppeks Washingtonis leiutati uus majanduskava kogu Ühendriikidele, — n. n. New Deal (Uus Voor). Tulid mehed, kes helde suuga igale lubasid seasinki munadega hommikuroaks, igasse patta kaks kana, igasse garaaži kaks autot, jne. Kõik need kõlavad, roosilised plaanid olid n. n. „unustatud mehe“ (forgotten man) tarvis. Nad olid sama roosilised, nagu need elulõpu vikerkaarevärvid, kuhu poole nüüd trügib enamik Kalifornia vanureid (— mõtelge vaid hetkeski lähemalt: — 30 dollarit igal neljapäeval!) Ent kõik need paradiisielised kavad sulasid varsti vaid üheks: — riik hakkas laenama raha Ühendriikide rahanduskeskusest New Yorgi Wall Street'ist ja asus jagama seda kõigile, kes nüüd olid töötä. Ja kui see raha omakorda oli ringi käinud rahva käes, voolas ta loomulikult Wall Streeti tagasi, kust riik ta uuesti ümber laenas, ilusaid protsentide makstes, ja raha uuesti rahva kätte pumpas, — seekord juba hädaabitööde nime all. Loodi mitmesuguste kõlavate nimedega riigiettevõtteid, et töötuile riigi raha kätte anda, sest otseselt inimestele raha üleandmist otse koju kätte loeti siis alles justkui mitteameerikalikuks, milles nähti ka tööliste tahtejõu rikkumist.

Nii pumbati ja pumbati Wall Streeti rahasalvedest dollareid mitte

miljonitena. vaid miljarditena laiali üle Ameerika. Ent peatseltki oli selge igale kodanikule, et „pump“ ei andnud majanduslikes tuludes tagasi veeranditki sellest, mida ta endasse neelas. Kutsuti küll kohale agaraid asjatundjaid, kes pumpa pidid järele uurima, aga kuni tänaseni pole siiski leitud kedagi, kes suudaks seda 40-miljardilist pumpa parandada või leiaks nõu, mis laseks ta hoopis kõrvale heita.

Kümne aastaga jõuti veendumusele, et pump on vist haige või väsinud, kuna ta enam ei jõua täita oma ülesandeid endises tempos. Siin Vaikse ookeani kaldail siis leiutati uus hüüdsõna: „Lõpetagem vaesus Kalifornias! (End poverty in California!).“ Peeti koosolekuid ja vägevaid kõnesid. räägiti „Utoopiast“ (Upton Sinclair), kus kõik mehed on vennad ja kus naised jäävad naisteks, ja räägiti veel paljust muust. Lõppeks tuldi otsusele, et iga mees või naine, kes saab 50-aastaseks, peab viibimata loobuma igasugusest tööst täielikult, pärandades selle endast noorematele. Ise aga ta saaks igal neljapäeval 30 dollarit pensiooni.

Mullu sügisel see „leiutis“ oli rahvahäaletusel, kuid kahjuks kukkus läbi. Sest mõned targad matemaatikud, olles harjunud ka dollareid arvestama kuu, päikese ja taevatähtede mõõtmata kauguste järele, olid leidnud, et 30 dollari jagamine igal nädalal igale vanurile Kalifornias nõuaks kulusid 1 (üks) miljard 565 tuhat miljonit dollarit aastas, ja kuna nooremale tehti selgeks, et osariik seda raha kuidagi trükkida ei jõua, kogu oivaline mõte rahvahäaletusel jäigi vähemusse. Kalifornias on juba praegugi enam kui 820.000 inimest, kelle vanus on üle poolesaja aasta, ja niisuguseid järjest vaid tuleb juurde.

130-miljonilisest Ühendriikide elanikkonnast praegu juba liigemal 30 miljonit peab ülal riik. Depressiooni algusest on juba kasvanud peale terve uus sugupõlv, kellele

sõna „töö“ on tuttav vaid sõnaraamatu kaudu. Seega eriti Kalifornia, oma 30-dollarilise prii-nädalapalga kavaga, on kuni tänaseni püsinud maana, mis jookseb piima ja mett, — kuhu voolab inimesi igast vaesemast osariigist igasugustel vanadel autogudel, autodel koormaks naised, lapsed, koerad, kassid, pesukünad ja lüpsikitsed. Nii mõnelegi autokerele on maalitud sõnad: „California or bust!“ („Kaliforniasse, kasvõi tükid taga!“) Sest tuleb ju, sea-dusepunkti käsul, teatud aja varem kohal olla, enne kui oodatav dolla-rite jagamine siiski ehk tuleb.

Osariigi kohutavad väljaminekud lasuvad kõrgete maksude näol maaomanike, kinnisvarade ja tööstuse õlgadel. Seetõttu näit. kinnisvarade väärtus Kalifornias on viimase seitsme aasta kestel kahanenud juba enam kui poole võrra. Suuremais linnades siin on pilvelõhkujaid, mille väärtus veel paar aastat tagasi oli ümmarguselt miljon, — praegu aga omanikud pakuvad neid 3.—400.000 dollariga, et aga vaid sularaha paigutada kasvõi kuhugi sukasaarde, kust riik teda kätte ei saa. Sama lugu on ka väiksemate kinnisvaradega, kuid ostjaid ei leidu. Kui Kalifornias rohkem liikuda ringi, näeb silm vaid kuulutusi: „For sale! (Müüa!)“ Paistab, justkui oleks juba kogu Kalifornia välja-müügil.

Elanikke osariigis on praegu kuue miljoni ümber, ja nendest k. a. märtsis juba 378.000 perekonda elasid vaid riigi abistamisel. Kõrge vanaduspensiooni ja hea kliima meelitusel siia, sooja päikese alla uusi abilootjaid aga järjest vaid valgub juurde, ja nõnda arvatavasti juba peatselt vanurid on Kalifornias arvuliselt ülekaalus, süües töövõimelised, kasulikud noored puruvaeseks.

Kui kogu asjandust vaadelda kas lähemalt või kaugelt, — nähtub vaid, et nii Kalifornia kui ka kogu Ühendriigid elavad, justkui karu talvel, veel vaid vanast rasvast ja rikkusest. Veel Kaliforniaski lõpmata õliväljad

Tänapäeva maoorid.

Huviretk Uus-Meremaa südamesse. — Nukk-kuninga osav tädi. — Laul ja tants maooride rahvuspeol. — Muuseumile ehitatavad paadid. — Inimese kolm osa maoori usundis.

Mag. J. Lukats.

Aucklandi Teaduse Instituudi direktori G. Archey lahkkel kutsel oli mul võimalus osa võtta suuremast ekspeditsioonist maooride praeguse valitsejana, printsess Te Puea asukohas Ngauruwahias, Waikato jõe kaldal, korraldatud maooride suurele rahvuspeole. Ekspeditsioonist võtsid osa mitmed praegu uurimise otstarbel Uus-Meremaal viibivad teadlased Euroopast ja ka Ühendriikide etnograafilise ühingu Overseas Unioni liikmeid. Ühes muude külalistega ulatus ekspeditsiooni liikmete arv kahesajale.

Instituut oli printsessilt kutse saanud juba läinud novembris ja kasutas vahepealset aega selleks, et koondada ekspeditsiooniks kõik eurooplased ja ameeriklased, kellele harukordne võimalus selle maooride kultuurkeskusega tutvumiseks võiks olla tähtis. Nii võtsid ameeriklaste poolt ekspeditsioonist teiste hulgas osa kuulus etnograaf mr. Atcheson, rahvalaulude koguja mr. Alfr. Hill ja New Yorgi Loodusteaduse Muuseumi esindajad mr. Lerner ja dr. Gregory. Kõigega, mis on oluline ja iseloomustav tänapäeva maooride kultuuris, — arhitektuuris, puunikerdamises ja paatide ehitamises, ja mille oli agar printsess Te Puea aastate jooksul koondanud oma „pa'sse“ (linnusesse) Ngauruwahias, selle majadesse ja ehitustesse, selle kõigega tutvumiseks avanes meil nüüd esmakordne võimalus.

Tuleb märkida, et kui maooride arv Poolneesias ja Uus-Meremaa saartel läinud sajandi keskel veel oli 250—300.000 hinge, siis veristes võitlustes inglastega neid oli 1896. aastaks jäänud vaid 39.854, ja levis

arvamine, et maoorid, nagu paljud teisedki metsrahvad, varsti hoopis välja surevad. Ent saabunud rahu maoorid kohe näitasid mitte vähemat kohanemisvõimet euroopa kultuuriga kui seda osutavad jaapanlased, ja ühtlasi hakkas jõudsalt kasvama jälle ka nende arv. Praegu on neid 86.767 hinge, kooliealist noorust nende hulgas 20.900 hinge. Ja selle tarmuka uuestisünni ning koondumise sümboliks aastakümneid oma rahva käekäiku juhtinud printsess valis viimase meessoost võsu maoori kuningate sugukonnast, oma vennapoja Koroki, kelle ümber pidi koonduma maooride kogu vaimne ja ka tegev füüsiline jõud; ise aga on ta jäänud, kuni noore kuninga täisealiseks saamiseni, edasi valitsejaks-regendiks.

Maooride „ärkamisaja“ uueks keskuseks valiti Lõunasaarel Ngauruwahia lausikmaa, Uus-Meremaa suurima jõe Waikato org. (Jõgi ise on 270 miili pikk, ja 90 miili ulatuses kõlblik laevasõiduks). Ümbrus oli selleks sobiv ka nende rikkalike mälestuste tõttu, mis siin igal sammul meenutavad maooridele maa uhket ajalugu. Iga jalatäis maad siin lihavate sõnajalapuude, palmide, liiliapuude ja tiheda kasvuga leinapajude varjus näis kõnelevat maooridele muinasaegsetest, nende pooljumalate-vahelistest võitlustest, ja ka nende hilisematest jõukatsumistest sissetungivate valgetega. Kohale, kus viimne maooride sõjalaev „Te Winika“ langes saagiks inglastele, otsustati ehitada „pa“, — kindlustatud küla kuningapaleega ja rahvamajaga, kuhu võiks koguda ka tähtsamad säilinud maoori ajaloolised ja kunsti-

pumpavad „musta kulda“ öödpäevad läbi, suured apelsiniaiad levitavad oma „kuldset vilja“ üle kogu maailma, ja Kalifornia mägedes veelgi leidub vanimaid hiigelpuid, milliste hulgas mõne liigi (näit. Sequoia Gigantea) üksikud esindajad olid vanad juba siis, kui Kristus kaks tuhat aastat tagasi poisikesena vaidles templis juudi tarkadega. — Selliste, veel mõõtmata rikkuste ja mugavuste keskel, nagu neid leidub nii Kalifor-

nias kui ka mujal Ühendriikides, vaesuse viletsused ja hädad ilmesti on pärit vaid korralduse puudusest ja hooletusest. Kogu Ameerikat praegu näib kurnavat sügavasti juurdunud idee ja arvamus, et hästi ja hõlpsasti saab elada, — ilma tööta ja vaevata, — ka ainult riigi kulul. Rahva tahtejõud on suuresti raugenud, sest võimutseb juhtimõte — „saada midagi ei-millegi eest (— „to get something for nothing“).

Maooride praeguseaja silmapaistvam juht Te Puea Herangi.

esemed. Te Puea isiklikul juhtimisel tööd, millega tehti algust 1935. aastal, viidi läbi ülemaaliste talgude korras kahe aastaga. Vaimustus, mida sobivalt võib võrrelda eesti ärkamisajal ilmnunud innuga emakeelse kooli rajamisel ja vanavara korjamisel. Maoorid, nii vaene kui keegi neist ka ei olnud, tulid kokku üle maa ja tasuta püstitasid ning sisustasid „pa“. Avamistalitusele, millest võttis osa kuni 8000 maoorit, olid palutud ja ilmusid ka Uus-Meremaa kindral-kuberner, ministrid ja muid kõrgemaid ametnikke, peategelasele printsess Te Puea'le annetati Inglise kuninga nimel Briti Impeeriumi kõrgem aumärk, ja sündmuse puhul kolm päeva kestnud rahvapidustusi, veespordi- ja sõudevõistlusi jälgis ka kuni 20.000 valget.

Vaid kuu aega varem Uus-Meremaale jõudnud, olin ka nood pidustused pealtvaatajana kaasa teinud, kuid ei teadnud siis veel aimata, et nüüd, aasta hiljem, avaneb veelgi soodsam juhused ekspeditsioonis maooride elu ja kommetega tutvumiseks. Ja nüüd, kui meid jaamas oli paigutatud autodesse ja sõidutati kohale, oli üldine imestus suur, kui nägime, et autode karavan ei peatunudki „pa“ värvavas, vaid kihutas mööda kuningamajast, mille ümbruses kõik näis olevat vaikne. Kui olime piki Waikato kallast sõit-

nud edasi mõne miili, selgus, et meid toodi printsessi kodusse farmi, kus pidi toimuma esimene püha lõunasöök, maoori kombe järgi sigade küpsetamise ja „kumava“ (kartuli) keetmisega.

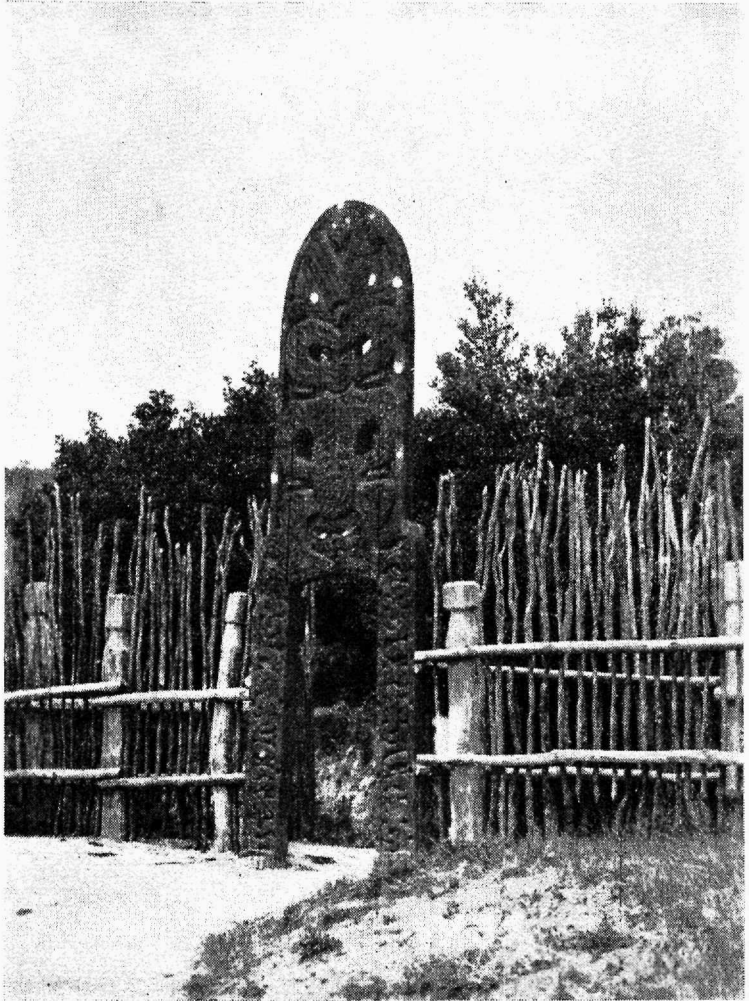
Farmi õues ootas meid hulk maoori mehi, naised ja tüdrukuid, nende hulgas ka laias mustas seelikus ja valges skautlikus panamakübaras, õlgadele langevate tihedate linavalgete juustega vanaproua, printsessi ise. Kui oli tutvustamisel jõudnud järg minuni, leidis printsessil minule ja mu abikaasale nii mõnigi lahke sõna ja oma erilise tähelepanu märgiks palus ta meid hiljem, kui ta peaks olema rohkem vaba, tulla tema maja õuepoolsele rõdule, kus siis ta võiks oma „kaugete külalistega Euroopast“ omavahel pikemalt vestelda.

Kui ekskursionooni liikmed olid vaadanud majapidamist printsessi farmis, algas lõunasöögi pidulik talitus maoori kommete järgi. Sead lõunasöögiks olid küpsetatud ja hautatud kahes suures muldahjus. Selleks varem kaevati maasse augud, nende põhja tehti tulelõke ja kuhjati augud puuhalgudega; puuriidale laoti ümmargused põllukivid, nendele kiht haljaid puulehti ja lehtedele siis asetati puhastatud sead; sigade katteks pandi hunnikule veelgi puulehti ja mulda, mida tublisti riputati veega. Vesi, nõrgudes tuliste kividele, niisuguses ahjus hautab sea või ka härja pehmeks paari tunniga.

Ahjude sigadega olid valmistatud juba hommikul, ja nüüd tuli need vaid lahti võtta ja praad serveerida. Juba asusidki maoorid labidatega ahjude kallale. Kogu toimingut juhatas keegi surmtõsine, tätoveeritud näoga vanaeit, keda laulu ja posimistega abistasid veelgi kolm vanaeite. Muld kõrvaldatud, puhkes ahjust aur pilvena. Maoori eit kooris sigadelt lehed, mehed tõstsid sead kolmeharuliste hangude abil plekkoobritesse ja liha kanti katusealusesse kööki, kus ta lõiguti parajateks tükkideks ning jaotati rohelistest lehtedest punutud korvidesse. Kööki toodi ka „kumava“ (kartulid) lahtise taeva all auranud keedukateldest; — siis nad kooriti ja lisati sealihaportsjoneile korvides. Igale niisugusele annusele korvis valati veel tublisti sousti. Ja kui siis palja jalu, lahtiste mustade juustega kenad maoori neitsikud neid korve hakkasid jagama külalistele, siis valgedki, kelle tarvis olid ehitud pidulauad katuste alla, ei mällanud istuda sööma siiski mujale, kui otse maoori kombel maha pehmele haljale murule, üksikult või gruppina.

Sellele toidule lisaks pakuti külalistele joo-giks külma allikavett või ka kanget teed suhkru ja piimaga. Söömingu lõpupoole, umb. paar tundi hiljem, ligines printsess Te Puea käskjalg, kes mind mu abikaasaga kut-sus majarõdule. Seal veetsime printsessiga

**Maoori Pa
(küla) värav.**

Värav annab tunnistust maooride haruldasest nikerdusoskusest omal ajal, milline kunst nüüd aga on kadumas.

veerandtunni omavahelises vestluses maooride pärimuste ja vanavara kohta, kusjuures printsess mind nende küsimuste lähemaks sõelumiseks uuesti enda juurde palus tulla. Samas tegin temast oma fotokaameraga ka ühe „eraviisilise“ ülesvõtte, millise au osaliseks, nagu printsess seletas, varem polnud saanud ükski valge; puigeldes ta algul vabandas, et tema pildistamine olevat maooride kommete vastane, aga lõppeks teigi mulle kui „höimlasele“ siiski erandi. Kokkuvõttes jättis ta endast väga armsa mulje. Haritud intelligentse naisena, aastatelt juba viiekümne ligi, näis ta veelgi väga nooruslikuna, energilisena.

Lõunasöögilt sündis me ühises jõugus kuninga „pa“ (palee) juurde ja maoori lahin-

gupaatide pühale ehitamiskohale. „Pa“ kinise värava ees rivistusime paarikaupa, printsess ja maoori kõrgem vaimulik kõige ees, ja sammusime siis piduplatsile, kuninga palee ette. Suuremateks rahvakogumisteks reserveeritud väljaku keskpaigas aga ilutses puunikerdustega kaunistatud põikpuuga post, mille otsast ja põikpuult „pa’d“ valvate jumalate kujud üliviiisakalt oma rahvale — näitasid keelt. Posti ümber aga juba ootasid mitmesse ritta rivistunud tätoveeritud ja võõbatud, poolalasti, tugevakasvulised mehed, linnusulgedega juukseis ja sõjanuiad ning piigid käes — „haka“, sõjatantsu tantsimiseks. Nende kõrval ootas ka maoori neitsikute tantsutrupp, sulgedega juustes ja linakiudest seelikuis. Taamal rohul aga

istusid mõnikümme vana pealikut ja aadlikku reas, samuti ootamas pidulik etenduse algust.

Esimeseks numbriks oligi kuulus „haka“, — maailma huvitavamaid, tänini vaid maooride juures puhtal kujul säilinud polüneeslaste sõjatants, — üldjoontes väga rütmiline, jalgade, käte, kõigi kehaosade liigutamise, keelenäitamise, grimassidetegemise, silmadepööritamise, relvadega vehkimise ja lauluga saadetakirglik-võimas toiming, mis nii täidlaselt väljendab rahva hingeolu, tema vaimuvahvust. Esimesena astus rivi ette keegi tätoveeritud vanaeit tantsu sissejuhatajana, kes silmi pööritates kõndis rivi ees ja laulis mõne salmi, ise seejuures keelt suust sirutades ja niuete, õlgade ja kätega aeglasi liigutusi tehes. Laulu sõnad üteldi olevat päevakohaselt eriti vaid tänaseks luuletatud. Laul lõppenud, hüppas järsku esile tantsu meesjuht, kes pöristas rusikaga enda täispuhutud rinnale ja hüüdis täiest mehekõrist: „A-a-a! He ringa pakia!“ See oli märguandeks kõikidele tantsijate ridadele metsikult relvadega õhus vehkimiseks, parema jalaga vastu maad pörutamiseks ja eeslaulja sõnade kordamiseks. Hüpete, silmadepööritamise ja keelenäitamise saatel kõlasid õõtsuvalt, kord vaiksemalt, kord müriseva maruhoona lauljate häälitused:

„Ka mate, ka mate. Ka ora, ka ora.

Tenei te tangata pahuruhuru,

Hana i tiki mai whakawhitite ra.

Hupane, kaupane. Hupane, kaupane, whi ti te ra!“

(„See on surm, see on surm. See on elu, see on elu.

See on meie lugupeetud sõjapealik,

Kes toob meile võidu päikesepaiste.

Rõõmusta, kiida, — nüüd raistma jääb rahupäike.“)

Haka'le järgnesid mitmed teised, hoopis rahulisemad ja meloodilised tantsud, mille sõnad kõnelesid külaliste tervitamisest, paatide ehitamisest ja muust. Meestantsijad oma esinemise lõpetanud, asusid tegevusse neitsikud, kellele „poi-tants“ osutus hoopis rahulisemaks, leebeks, kuid samas ka kirgesid ja ihasid äratavaks. Selleks külaliste ette rivistusid kahes sirges reas noored neitsikud, lahtiste juuste, tuliste pruunide silmadega, tugevate valgete, säravate hammastega naeru sui. Igal tantsijannal oli mõlemas käes ja ka vöö küljes riipus nn. „poi“, paela otsas kanamuna-suurune pehmest riidest ja linakiududest punutud pall, ilustatud valgete koerakarvadega. Tantsijataride ette ilmus kaunis eeslaulja, riietatud sulgmanlisse, tema juustes ilutemas, pealikuseisuse tunnuseks, kaks valget kullisulge. Tema laul oli väga mahe, selge kõlaga, nagu heliseval hõbekellukesel. Tantsides ridade ees ja ridade vahel, keerutas ta rütmiks „poi'sid“

oma kätes, astus siis kõrvale, ja seejärel hakkasid hõljuma mõlemad pikad tantsijataride read käte ja puusade ihalevais liigutusi, nagu seda oskavad ainult lõunamaa looduslapsed.

Neitsikute hurmavale ettekandele järgnes meeste osavõtul nn. kanuu-tants, milleks mehed, igal aer käes, istuvad kahte ritta, iga rea otsa taga asub tantsujuht, juhinui käes. Meeste ridade ees asuvad lamavate naiste read, igal pea teise rüpes, milline lülitus kokku kujundavat paadi nina. Laul algas „paadininas“, s. o. naiste poolel, kus lauljad heljuvalt keerutasid laulutaktis „poidega“; kui olid vaibunud õrnad, igatsuslikud helid „naisteosas“, algas kiire aeruga vehkimine meeste poolel, — kiiresti ikka ühele ja siis teisele poole, justkui süstas istudes. Sõudmise saatets kajas vägev sõjalaul „tantsijate“ suudest.

Tantsude lõppakordis kõik lauljad hüppasid üles ühiseks segatantsuks. Seega alles sai näha niude ja kõhtude väänlemist, „keelega näitamist“, silmadepööritamist, rusikatega rinnale trummeldamist, meeste ja naiste läbisegi sagimist, ja sai kuulda rõkkeid metsikus ekstaasis! Nendest ettehypete mürtsumistest, pörutavaist rõõgatusist ja meeste üldiselt sõjakast välimusest mõned õrnemasoo esindajaist meie ekskursioonis kokkusid isegi sedavõrd, et pigistasid hirmsu silmad ja taganesid karjatades eemale.

Tantsule järgnes laul, — milleta ei möödu maooride elus ükski pidu, ühisalgatus, ega ka nende kodused, igapäevased toimingud. Laulude viise alalõpmata komponeeritakse juurde üha uutes variatsioonides, ja sõnad viisile tavaliselt luuakse iga juhtumi kohaselt, värskelt, samas. Siin ühispidustustel asus laulu juhtima kitarriga varustunud, tätoveeritud maoori muusikamees. Ühiskontserdi „naelaks“ osutus siiski soolo, — parajasti kohal viibiva ameerika komponisti ja muusikauuriija Alfred Hilli poolt selleks juhtumiks komponeeritud „Waiata Poi“ laul, mille kandis ette kuulsaimad maoori lauljannasid miss Te Mauri Maihana, Rotorua.

Ettekandeid kroonisid tervituskõned, millistes maoorid on osavaimad meistrid maailmas. Tervituskõne pidas maooride praegune „kuldsoo“, vaimulik M. Keepa. Temale vastasid Aucklandi Teadusliku Instituudi direktor Archey. dr. Lee, ameeriklaste ekspeditsiooni juhte dr. Gregory ja mitmed teised. Pidustuste tähtsamad, iseloomulikemad hetked jäädvustati kinolindile nii uusmeremaa laste kui ka ameeriklaste poolt, ja sellele lisaks klõpsutasid lugematul arvul ülesvõtteid ka sajad fotokaamerad. Kinofilmide pidustustest näidati Uus-Meremaa kinodes juba järgmisel nädalal.

Lõuna ootel.

Sead küpsetatakse sellekohastes muldahjudes.

Paremal võetakse muldahi lahti ja mehed tõstavad harkidega sigu tsinkvannidesse. Vasakul lahtivõtmata muldahi. Tagaplaanil üle Waikato lõe paistavad Raglani mäed.

Etcendused lõppenud, juhiti auvõrad kuninga vastuvõturuumesse, kus neile kauniste maori neitsikute teenimisel serveeriti rikalikku menüüga euroopalik „afternoon tea“. Ka siin torkas silma alkoholiste jookide täielik puudumine.

Pidusöögi järele valguti laiali „pa’d“ vaatlema, kanuude ehitust jälgima ja teaduslike sektiioonide koosolekuile. Tähtsaimaks ühisettevõtteks maoridel praegu on nii legendaarsete kui ka ajalooliste, maoride Uus-Meremaale sisserändamise-aegsete sõjapaatide, kanuude jälgendamine, uuestiehitamine. Neid chitatakse kokku seitse. Töö, mis algas paari aasta eest, tahetakse lõpule viia tulevaks, 1940. aastaks, Uus-Meremaa asustamise 100 a. juubeli pidustusteks. Kanuud valmistatakse samaselt, nagu neid tegid maorid ürgajal, — nad põletatakse ja uuristatakse suurest puutüvest. Ja kuna selliseid, küllalt suuri ja terveid puid siingi juba leidub harva, otsiti kaua, kuni leiti sobivad kuskilt sisemaa põlismetsast. Paatidest on valmis juba vaid üks, „Te Winika“, 66 jalga pikk; teised on veel pooleli. Välja veetud kuninga „pa’sse“, ootavad nad külje- puude ja muude nikerdustööde lõpuleviimist. Eriti tülikaks osutus nikerduste sooritamine, sest leidis veel vaid üks vana maori puunikerdaja, Te Rana Poutapu, kes endale abiks koolitas välja viis abilist. Kõik tööd kanuude kallal sooritatakse vanamoelisel, ainult käsitsi, ja see loomulikult võtab aega.

Sektsioonide tegevuses huvitasid mind peamiselt seletused maoride vaimuelu avaldustist, mille kohta seletusi andsid printsess ise ja mõned vanad maorid. Märgin sellest

siia maoride usundi inimese olemuse kohta. Teatavasti koosneb inimene ristiusu mõistete kohaselt kahest osast, missugustest ihu on surelik, hing aga surematu. Maoride usu järgi aga on inimesel kolm osa, — tinana, mauri ja vairua, — keha, hing ja vaim. Esimene neist, keha, on surelik, hing ja vaim aga on surematud. Vaim lahkub suremisel kehast ja ei tule enam iial tagasi. Ka inimese eluajal vaim lahkub kehast lühikeseks ajaks, — siis, kui inimene magab. Unenäod ongi vaimu lahkumine kehast ja ümberrändamine. Vaim on väga aktiivne osa inimesest, — ka keha suremisel ta alati kohe ei lähe vaimuderiiki, vaid luusib ringi surnu kodukoha ümber. Niisugust vaimu nimetavad maorid „kehua“, — koduvaim ehk kodukäija.

Hing aga on elu algus, elu säde. Maoride nimetuses ta ongi „mauri ora“, — elav vaim. Hing erineb vaimust selles, et ta ei saa kehast lahkuda siis, kui inimene elab, — alles surmaga lahkub ta lõplikult. Vaim on ainult inimestele omane, kuna hinge omavad ka „elutud“ olevused, nagu taimed, metsad, jõed, järved, külad, kivid jne.

Ettekujutus vaimuderiigist, — kohast, kuhu pärast surma tuleb minna, — on maoridel väga reaalne. Vaimud elavad seal samaselt, nagu elasid inimesed enne surma maapeal, — ehitavad maju, harivad põldu, koguvad toitu, — koguni tätoveerivad endid. Vaimude-maailm pole ei põrgu ega taevas, — seal ei karistata inimest tema maapealsete tegude ja pattude eest. Kui maori on surnud, kogunevad lähemate, surnud sugulaste vaimud surnu juurde ja juhiivad lahkuva vaimu vaimude-maailma. Tee sinna

Lõuna-Aafrika tänapäevast.

Buuride eluümbrus ja selle kliima. — Ameerikalikku L.-Aafrika linnades. — Spetsialiseerumine tööaladel ja palgaolud. — Mõnda immigratsioonist. — Kuidas elavad L.-Aafrika eestlased.

G. Leies.

Esimesed eurooplased asusid Lõuna-Aafrikasse, Kapimaale 1651. aastal. Neile, hollandlastele, järgnes a. 1689. veel ka umb. 300 hugenotti Prantsusmaalt. Kuna aga hollandlasi oli enamuses, siis jäi ka hollandi keel maksvusele. Hiljem hakkas Lõuna-Aafrika huvitama ka inglasi, ja 1806. aastal, väikese sõja järele, muutus kogu Kapimaa Briti asumaaks. Buuridele, kes on hollandlaste ja hugenottide järglased ja kes räägivad n. n. afrikaani keelt, hollandi ja inglise keelte seguna, ei meeldinud siis, et inglased kaotasid neegrite pärisorjuse. 15.000 buuri põgenes inglaste ülemvalitsuse alt põhja poole ja lõi omaette asunduse Transvaalis. Kui aga 1886. aastal Transvaalis Johannesburgi lähedal avastati maailma rikkalikemad kullalademed, sirutas Inglismaa varsti käe ka põhja poole. Ülevõtmise seekord küll ei läinud nii libedasti, aga siiski, pärast kaheaastast (1898—1901) n. n. buuri sõda, ühendati ka need piirkonnad Inglise lipu alla. 1910. aastal Kapimaa, Oranjemaa, Transvaal ja Natal ühendati omaette Lõuna-Aafrika Unioniks, millele London andis autonoomia. Unioni pealinnaks kuni tä-

naseni on jäänud Pretoria. Unioni maaala on praegu 1.300.000 ruutkilomeetrit ja elanike arv üle 8 miljoni, kellest üks veerand on valgeid.

Kliima Lõuna-Aafrikas on hea, — kuid aga kaugeltki ka mitte parim maailmas, nagu mõnel pool arvatakse. Näit. Kaplinna ja Port Elisabethi ümbruses on suvi, — s. o. kuud septembrist kuni maini, — päriselt rahuldav, ehkki vahest soojus kipub tegema liiga. Seevastu aga talv, mis on küll lumeta, osutub tüütavaks, kuna ta on siiski vahel üsna külm, sajune ja alaliselt mõllavate tuultega. Harilikult on temperatuur ööpäeva jooksul ka niivõrd muutlik, et kergemas riietuses võib hõlpsasti saada külmetuse või kurguhaiguse. Üheks paheks on veel Lõuna-Aafrika elamute nõrk ehitusviis, — eriti neis majades, mis on varemalt ehitatud. Tuul puhub läbi igast küljest, kus on uks või aken. Tubade kütmiseks tarvitatakse vaid elektrisoojendajat või inglise kaminat, ja teatavasti mõlemad püsivad soojad ja annavad soojust ainult niikaua, kui neid köetakse. Sageli juhtub, et suvel õhtul magama heites tundub ühestki tekist olevat palju, aga vastu hommikut ei piisa ka kahest. 1937. a. talvel käis oma kontsertreisil ümbermaailma siin ka klaverikunstnik hr. Padva, ja kui temalt küsisime, kuidas temale Johannesburg meeldib, vastas ta: „Päriselt hea koht, — kuigi rahval paistab vähe aega ja palju raha olevat. Ka on siin väljas jalutamisel päris hea ja soe tunne, — toas aga on nii külm, et ei saa ei klaveril harjutada ega kirja kirjutada.“ Ka asub Johannesburg 1800 meetrit merepinnast kõrgemal, ja seetõttu südamehaigus on siin tavaline nähe, eriti nende seas, kes siin pole sündinud. Nõnda püüab tegelikult iga Johannesburgi elav

---

kulgeb üle ookeani, seda kuldset rada mööda, mille jätab veepinnale loojenev päike. — Maooril on ilus ja armas surra, sest teda ei sunnita mitte valju vanajumala kohtulaua ette ega saadeta põrgutulle, kuraditele kiskumiseks ja piinamiseks, vaid ta läheb rõõmuga vaimude-maailma, kus sugulased ja sõbrad teda ees ootavad, ja kus inimese elu kestab edasi veelgi paremana kui ta oli maapeal.

— Maooride suurpidustusil olime vaimustatud kõigest, mida nägime ja läbi elasime. Siin kõige ulatuslikumalt ja piltlikult väljendus selle väikese, kuid hingelise ja intelligentse rahva usk enda püsivusse ja uuestisünnisse.

Johannesburg 50-aasta eest.

nik korra aastas vähemasti paariks nädalaks suvitama sõita mereranda. Pealinn Pretoria, mis on siinsetest linnadest suureseit neljas, ja kuhu Johannesburgist on vaid 50 kilomeetrit maad, on siiski parema ja soojema kliimaga, sest ta asetseb madalamal. Kliimaliselt veelgi parem ja ka kaunim linn on Durban, kus vaid soojus suvel teeb liiga; — aga ega see, nagu öeldakse, konti riku.

Lõuna-Aafrika valgetest elanikest üle poole on buurid, teised aga inglased ja muude rahvuste liikmed. Juute arvestatakse 100.000-le. Nende käes aga on tegelikult kogu kohalik ärimaailm. Tublisti ärilisi ettevõtteid ja tööstusi olnud siin varem ka sakslastel, aga nüüd nad kõik kiratsevad ja sulgevad uksi. Eestlasi kogu unionis võib olla umbes kolmekümne ümber, kuid kõik nad asuvad niivõrd laiali, et igasugune organiseerimine on võimatu. Minu teada on eestlasi Kapimaal 4, Port Elisabethis 12, Johannesburgis 6, ja mõned üksikud kaasmaalased leiduvad veel sisemaal.

Unioni suurimaid ja tähtsamaid linnu, Johannesburg, ei jää enam milleski maha muu maailma suurlinnadest. Elanikke on temal veerandmiljonit valget ja samapalju musti. Ei puudu ka 10—18-kordsed pilvelõhkujad, ja mootorsõidukeid tänavail sumiseb edasi-tagasi otse lõpmatul arvul. Ehitatud on linn n. n. inglise stiilis, kus südalinn on ainult ärilinnaks, mõni muu osa linnast tööstusrajooniks, ja elanikud ise enamuses asuvad südalinnast eemal, kus igal perekonnal on oma 4—6-toaline villa, lillede ja istutatud puude keskel. Sellise aedlinnana laiub Johannesburg ko-

hata kuni 25 klm. pikkuses. Liiklemisumistus kesklinnas on töötundidel kohutav. Kõnniteed on jalakäijaid ja tänavad sõidukeid niivõrd tulvil, et igal ristteel tavaliselt kuni 5 politseinikku on korraldamas liiklemist. Siia, 3—4 ruutkilomeetrile on koondatud keskpäeval kuni 200.000 inimest ja üle 80.000 mootorsõiduki. Kuna autod tänavail siiski kihutavad kuni 70—80-kilomeetrilise tunnikiirusega, tuleb jalakäijal olla väga ettevaatlik; igasugused autoõnnetused on siin igapäevane nähe.

Siinsetest tööoludest juttu tehes võib märkida eelkõige seda, et linnast maale tööd otsima ükski valge tavaliselt ei lähe, sest maal on tööliseks neeger. Aga ka maatüki omandamine ja farmeri põli pole siin praegu väga kerge. Kui olusid põhjalikult ei tunne, võib maal hõlpsasti omast ilma jääda. Talumehel on siin palju niisuguseid vaenlasi (sipelgad, rohutirtsud, jne.), keda Eestis ei tunta. Oludega kohanemine võtab aastaid, ja seni tavalisest ei pea vastu raha. Parimaks põllunduspiirkonnaks siin peetakse Kapi provintsi.

Ehkki olud siin on muutunud kitsamaks kui nad olid veel paar aastat tagasi, võib oskustöeline tööd leida linnades tehnilistel aladel. Selleks soodsaim koht on muidugi Johannesburg, — kus aga juba ka ehitustegevus on jäänud seisma. Tööd küllalt on Johannesburgis veel mehaanikuil ja elektrikuil. Aga need olgu ka täiesti väljajõppinud mehed, mitte aga poolikute teadmistega või isehakanud mehaanikud, sest niisugused võistleb kohe surnuks neeger, tehes nende töö palju odavamalt. Oskustöölise nädalatasu tehnilistel aladel on 6—10 naela nädalas. Inseneridelt nõutakse

Vaade praegusele Johannesburgile.

kohalike riigeksamite sooritamist, vastutavaile kohtadele võetakse vaid inglise alamaid, ja inseneride palgaks on 40—60 naela kuus, juhtivail kohtadel aga ka 100—200 naela. Riigeksamite sooritamist nõutakse siin kõikidelt ülikooliharidusega isikutelt, kes siin oma alal tahavad tööle asuda. Raamatupidajad, äriteenijad, agendid jne. siin naljalt tööd ei leia, ja kui mõni neist leiab ajutisegei tegevuse, siis on tasu niivõrd väike, et sellega kuidagi ei saa ära elada. Kokkuhoidlikult elamiseks vajab üksik siin vähemasti 12 naela, abielupaar 20 naela kuus. Niisugustes oludes püütakse siin „ametile saada“ juba maast-madalast, õpipoisina eriti korralikult kõiki reegleid järgides, sest kui õpilane ühest kohast vallandatakse, ega siis ta enam, soovituseta eelmisest kohast, kuhugi tööle saa. Õppeaastaiks on harilikult 16.—21. eluaasta. Õppeaja korralikult sooritanud ja täisealiseks saanud töölisele aga tuleb tööandjal palk maksta juba kindlate normide järele. Tehnilise hariduse levitamiseks on igas linnas asutatud kolledžid, kus käimine on ametit õppivaile noortele sunduslik ja maksuvaba. Kolledži lõpetanud, kuid alla 25 a. vanustele inseneridele siin

vastavaid kohti tihti veel ei anta, ja mees peab sama treipingi taga, kus ta töötas oma õpilasaastail, edasi teenima. Üksnes Johannesburgi kolledžis on üle 5000 õpilase. Ülikoole on unionis kokku 7, neist parim, üks maailma täiuslikemaid, jällegi Johannesburgis.,

Oma jõudeaja veedab ja lõbutseb siinne elanik hoopis teisiti kui Euroopas. Kogu elu tempo ja kõik siinsed kombad näivad väga sarnlevat Ameerika omadele. Teatreid ja kontserte siin peagu üldse ei tunta, — see-eest on rahvast murrul täis suured ja moodsad kinod. Leidub ka kohvikuid, kus mängib orkester jne., kuid need pole siiski ajaviitekohtadeks, — inime tuleb, joo tass kohvi või sööb jäätise, maksab ja kaob niisugusest kohvikust jalamaid jälle. Siinsed naised oma jõudeaja veedavad peamiselt tennisemängus, mehed aga jalgpalliga.

Siinne töönädal kestab 5½ päeva. Osa ärisid annab pool päeva vabaks oma teenijaile kolmapäevadel, osa jälle laupäeval, nii et kõigil oleks võimalik kauplustest oma oste teha. Harilikult aga laupäeva pärastlõunal kogu perekond oma autol sõidab mõnisada kilomeetrit eemale kas sise-

Eestlane ins. Vilberg pärismaalaste keskel.

Paremal, Valges kuues ins. Vilberg. Pärismaalaste ees on näha jahisaak – antiloo-pide pead.

maale või teise linna nädalalõppu veetma. See on siin hõlpus, sest peaaegu igal perel siin on oma auto, mõnel ka kaks või isegi kolm. Elatakse muretult, homsele palju mõtlemata.

Johannesburgi ümbrus jaguneb umb. kolme ossa, — vaeste, keskmiselt jõukate ja miljonäride linnaosadeks. Ilmsed piirid ja keelud sellises jagunemises küll puuduvad, aga on ju ka mõistetav, et miljonär endale villat ei püstita sinna, kus temale naabriks oleks mõni vaene kingsepp või muu käsitöeline, ja ka vaene ei pääse rikaste hulka juba üksnes selletõttu, et rikaste linnaosas on krundihinnad liig kõrged. Nii võib samas headuses krundi väärtuseks ühes kohas linnas olla 100—200 naela, teises aga 400—600 naela. Keskmises tööliste rajoonis on 5—6-toalise elamu hinnaks 1000—2000 naela, üürihinnaks aga 10—20 naela kuus. Neid maju võib omandada $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ sissemaksuga väärtusest, ja järelmaksuga, mis ei ole suurem tema kuuüürist. Nõnda ongi võimalik, et peaaegu igamees siin on majaomanik.

Poliitikast sinne inimene palju ei hooli. See jäetakse valitsuse ja juhtide hooleks, kuna rahvas nad ise on valinud ja selleks usaldanud, ning nende otsused ja uuendu-

sed peaaegu eranditult ja alati rahva poolt võetakse vastu rahuldustundes. Kuna aga siin on valitsemas ka sõnavabadus, siis sageli siin juhtub ka seda, et kuski kesklinnas kommunistid peavad oma koosolekut, samas kõrval aga natsid on omakorda kokku tulnud ja püüavad neid maha teha. Sõnasõjast varsti areneb käsitsisõda, mille siis lahendab politsei, pistes tähtsamad asjaosalised üheks ööks pokri välja magama. Sakslased olid siin veel alles mõni aasta tagasi päriselt teretulnud rahvas, aga kuna hakkasid liig pealetükkivalt avaldama oma natsismi „hüvesid“ ja „õigusi“, siis see lõuna-aafriklastele enam ei meeldinud ja nüüd vaadatakse neile juba viltu. Sakslasel kohaleidmine ja saksa ärimehel kaubamüümimine siin on kujunenud väga raskeks, sest on võtnud maad mingi mitteametlik, vaikne boikott kõigele saksalisele.

Uusi emigrante Lõuna-Aafrika enam hõlpsasti sisse ei lase. Erinevail ja ka mitmeti teadaolevail põhjusil on sissepääs eriti raske juutidel, sakslastel, itaallastel ja kreeklastel. Hõlpsamini lastakse sisse rootslasi, šveitslasi, taanlasi ja ka eestlasi. Kõige vähem takistusi sisserännuks on muidugi inglastel ja hollandlastel. Eest-

**Victoria kosk Rhodesias — maailma suurim.
Ületavat kaugelt Niagara kose Ühendriikides.**

lastele erilisi takistusi ei tehta, kui aga soovija isik on Unionile vastuvõetav, — s. o. kui ta on väljaõppinud ametimees või ülikooliharidusega, rahuldava tervisega, ja mitte liig vana, näit. üle 40-ne, ning kui ta on kohtuliselt karistamata ja mitte äärmiste poliitiliste vaadetega. Kõike seda tuleb vastavate tunnistustega tõendada, ja maandumisel ettenäitamiseks peab igal sisserändajal olema 100 naela. Viimasel aastal on umbes pool tosinat eestlast oma sissesõiduloa palvele siinsetelt võimudelt eitava vastuse saanud, kuid kõik nad on olnud kas mitte ametimehed või jälle liig vähese rahaga. Kui aga keegi mõlgutaks mõtteid siiatulemiseks turisti- või mingi muu ajutise loaga, et seda siin hiljem alaliseks loaks ümber muuta, siis see pole siin küll kellelgi õnnestunud. Kui ajutise loa aeg on täis ja isik vabatahtlikult pole lahkunud, siis politsei annab temale aega veel vaid 24 tundi, ja siis järgneb sundkorras väljasaatmine. Hoopis paremad on lood selles naistega. Kui neist keegi valalisena tuleb siia ajutise loaga, siin abiellub inglise alamaga või ka alalise loa

omanikuga, siis pärib ta samas kõik mehe kodakondsuse õigused.

Siinsete eestlaste elu-olu kirjeldus, juba üksnes selletõttu, et eestlasi siin on nii vähe, ei vii pikale. Kapi provintsis mõned eesti neid on abiellunud välismaalastega, ja kuulu järele nad elavad hästi. Port Elisabethis on hr. Vilbergil hea koht linna tehnikaosakonnas, kus ta töötab ehitusinsenerina. Tema on siinsete eestlaste hulgas ka parima luksuse „Nash“-auto omanik. Ka teised, nagu näit. prl-id Terri'd, hrad Lättid jt. on end hoolsa tööga rahuloldavale järjele upitanud, omades nüüd isegi maatükke, maju jne. Kõigil neil on omavaheliselt hea läbisaamine, sageli sooritatakse ühiseid väljasõite, pühitsetakse pühi, lauldakse eesti laule ja tuntakse end nagu Eestis.

Durbanis minu teada eestlasi ei ole, küll aga ühes linnakeses Durbanis ligidalt elab fotomeister hr. Muna, kes varem oli katsetanud ka farmerina, kuid oli lõpetanud puudujääkidega. Seejärele ta asutas fotoäri, mis hoolsa töö ja osava juhtimise vabal on lühikese ajaga kasvanud ilusaks

Simititslaste esimene kokkutulek.

Endise vene suurema eesti asunduse liikmed Eestis koos.

Ilmar Ojalo.

Väliseestlaste laialisest perest asub suurim osa — üle paarisaja tuhande — Venemaal ja teatavasti on kodumaal viibijatel igasugune ühendus nendega äärmiselt raskendatud (eriti viimasel ajal) või siis hoopis katkestatud. Seepärast pakub meile erakordset huvi tänavu suvel toimunud esmakordne endiste Venemaa eesti asunikude kokkutulek kodumaal. Koos olid nimelt ühe arenenuma eesti asunduse — Simititsa — kodumaale uuesti tagasi pöördunud elanikud. Viiekümne viie aasta eest väljarännanud Simititsa eesti asunikud olid pärit Kuusalust, peamiselt Kolga randlased.

See esimene simititslaste kokkutulek leidis aset nelipühil 28. ja 29. mail s. a. ajaloolises Anija mõisas, kus koosviibijate arv ühes asunikude perekonna-liikmetega tõusis sajani. Leidus neid hallpäid-vana-

---

ettevõtteks. Praegu hr. Muna töötab oma stuudios juba kümne abilisega. Muidugi ei puudu tal ka oma auto, ilus villa, ja praegu ehitab ta endale ka uut stuudiot.

Johannesburgis oli eestlasi korra juba poole tosina ümber, kuid siis näit. hr. Kant pidi kolima sisemaale, riigile teid ja sildu ehitama, hr. Vomm eelistas järsku siirduda Rhodesiasse, ning nii jätme siia vaid paari-kolmekesi. On siin küll veelgi mõned eestlased, aga neid nähtavasti ei huvita teised eestlased ega Eesti, sest nad püüavad meeldi eestlastega mitte puutuda kokku. Kas nad põlvnevad tõusikuist või kadakaist, see jäägu nende endi teada, — meile tundub aga, et tõsised eestlased nad küll ei ole. Muidu aga elame omavahel ja ka teiste eestlastega, peaaegu igapähega üle unioni, väga heas vahekorras ja kaugematega ka sõbralikus kirjavahetuses.

kesi, kes olid isiklikult esimeste väljarändajate seas, kui ka neid nooremaid mehi, kel alles väheste aastate eest õnnestus seiklusrikkal teekonnal kodumaale tagasi pääseda. Tähelepanu-väärne oli see suur ühistunne ja südamlük terviklus, millest öeldi, et see on püsinud muutmatuna sellest ajast saadik, mil koos rännati võorsile... Koosviibijate seas võis näha mitmeid avaliku-elu tegelasi, nagu haridusministeriumist J. Kiivetit perekonnaga, Nõmme linnapead L. Ojaveskit perekonnaga j. t.

Simititsa eesti asundus, mis asub Ingeris Moloskovitsa ja Jamburgi (Kingissepa) vahel, on rajatud 1884. a., mil talunike saadikutena sõitsid välja „maad kuulama“ Kolga mehed Ludvig Odenberg, Mart Vollmann, Käsper Tomberg ja Juhan Lindvest. Kodumaalt mitte kaugel õnnestus neil osta kindral von Block'ilt Simititsa mõisa, mille nimi muide ingerlaste kuulduste järgi olevat kunagi olnud „Sinimetsa“. Maailmasõja algul oli asunduses ligi 100 perekonda, umbes 800 elanikuga, kel oli oma kool ja hästi-organiseeritud majanduse- ning kultuur-elu. Rahvalaulud ja vanad kombed säilisisid siin haruldaselt puhtalt: venetamisest polnud juttugi. Kuusalu asundustel, peale Simititsa ka Sõrt-Karakšora (Krimmis) ja Salme (Kaukaasias), on suuri teeneid eesti rahvaluule kogumisel, mida juhtis dr. J. Hurt. Eesti vanade rahvalaulude kogu „Vana Kannel“ kolmas köide, mis ilmus möödunud aastal, sisaldab ainult Kuusalu asundustest — peamiselt Simititsast — kogutud rahvalaule. Teose toimetaja mag. Herbert Tamperē ütleb eessõnas: „Ühtlasi tahab see köide ka näidata, milline osa on olnud väliseestlastel meie vana rahvakultuuri säilitamises.“ —

Tänavuse koosviibimise õnnestumisele, kuhu kodumaal viibivad simititslased

**Esimesest Simititsa eestlaste koosviibimisest osavõtjad Anijas
29. mail 1939. a.**

peagu saja-protsendiliselt kokku tulid, aitas edukalt kaasa Anija mõisas asuva algkooli juhataja K. K ä n d, kes oli 25 aasta eest Simititsa kooliõpetajaks ja kes nüüd leidis koosviibijate seast tervelt 17 oma endist õpilast. Koosviibimise algul mälestati neid simititslasi, kes kodumaal iseseisvuse ajal elavate seast lahkunud. K. Kännu avasõna järel J. Klivet märkis oma aktuse-kõnes muu seas asunduse kõrget hariduslikku taset ja ütles ka: „Ma ei tea ühtainustki juhust, kus Simititsa eestlasi oleks venestunud. Venestamist juhtus aga näiteks soomlaste juures.“ Vanahärra J. Mikiver Loksalt, kes muide ise on teenekas rahva-luule korjaja, jutustas palju isiklikke mälestusi Simititsa eesti asundusest. Mis puutub keelesse, siis mitte eestlased ei venestunud, vaid ümberpöördut: venelased võtsid ümbruskonnas tarvitu-sele mitmeid eesti sõnu (näit. sõiduvankrit nimetades „vankur“ jne.). L. Toomoja jutustas elamusi Venemaalit äratuleku puhul. — Kahepäevane tuumakas koosviibimine pakkus ka head meelelahutust (muusika eest hoolitses k.-l. Kalevi maleva orkester) ja tantsupörandal võis näha-

kuulda isegi etnograafilist haruldust — „Sepa-Jaani polkat“, mis on pärit samanimeliselt Simititsa pillimehelt möödunud sajandist. Sel puhul pidi aga viiuli enda kätte võtma vanahärra Mikiver. Ettekan- netega esinesid pr. Heinberg (soololaule) ja noor viulukunstnik Kalam. Pidulik oli hetk, kui kunstnik L. Oskar andis K. Kännule üle Simititsas maalitud õlimaali kin- gitusena seltskonna poolt.

On loota, et selletaolised kokkutulekud muutuvad traditsioonilisteks. Järgmise koosviibimise kokkukutsumiseks valiti ta- gasi edukalt tegutsenud korraldav toim- kond endises koosseisus: härrad J. Miki- ver, K. Känd, A. Ojalo ja Vold. Toomiste.

Võibolla on kirjeldatud välisasunike es- makordsel kokkutulekul, kus paljud koh- tasisid üksteist paarikümne-aastase ajava- hemiku järele, ka oma sümbolne tähend- dus: juba enne „prohvet Maltsveti“ aegu sai alguse väljarändamine, mis kestis veel iseseisvuse ajalgi — nüüd on aga aeg küps, kus väljarännanud tulevad tagasi kodumaale, et siin leida uuesti üksteist ja oma — päriskodu.

Ringvaateid välismailt.

Eesti rahvariide edu Kanada näitusel.

Toronto Community Welfare Council korraldas Torontos 24. ja 25. juunil kahepäevase Kanadat asustavate rahvaste rahvariide näituse, millel käis tuhandeid vaatajaid. Toronto ja Hamiltoni agarad eesti naistegelasid olid näitusel korraldanud ka eesti osakonna, mis sai Toronto lehtedes sooja kiituse osaliseks. Näitusega ühel ajal olid eesti rahvariided välja pandud ka Toronto suurima, T. Eaton ja Co kaubamaja vaateaknal.

1. juulil prl. L. Truu korraldusel, kes on ametis Hamiltoni lähedal Mountain'i sanatooriumis, Ontario Eesti Naisselts sooritas väljasõidu sanatooriumi, millest võtsid osa ka Toronto soomlased, eesotsas kohaliku konsuli A. K. Graham'iga. Pärast tutvumist sanatooriumiga, kus sanatooriumi tegevusega külalisi tutvustas peaarst dr. J. H. Holbrook, külastati ka hr. Harry Kuuse kui ainsama Hamiltoni eestlase perekonda. Öhtu veetsid ekskursiooni liikmed külalistena kohalike seltskonnategelaste perekondades.

H. Putnik.

„Toronto nooruk Eesti professoriks.“

Selle pealkirja all Toronto „Globe and Mail“ toob teate Torontos sündinud ja Inglismaal Oxfordis ülikooli lõpetanud noormehe Arnold C. Smith'i valimisest Tartu ülikooli majandusteaduse professoriks. Mõne aja enne seda oli mr. Smith ametis rahvasteliidu sekretariaadis Genfis. Leht märgib, et värske professor sai koha Oxfordi ülikooli soovitusel, ja asjaolu, et Tartu ülikoolis räägitakse mitmeid keeli, võimaldas tema valimise sellele vaatamata, et ta eesti keelt ei valda. Tema isa, kes on ühe kindlustusseltsi agendiks Torontos, usutlemisel poja professoriks saamise puhul väljendanud suurt rahulolu ja rõõmu.

Miliza Korjuse suur edu kontserdil.

Pärast oma esimese suurfilmi „Suure Valsi“ hiigelmenu ka Ühendriikides, Miliza Korjus nüüd hoogsalt esineb mitmesugustel kontserditel Kalifornias ja mujal. Välis-Eesti Ühingule saadetud Ühendriikide ajalehtede väljalõigetest nähtub, et ta eranditult kõikjal oma lauluga pälviv hea arvustuse ja publiku suure poolehoiu.

Lisaks üksikutele esinemistele kontserdil lauljatar nüüd, 27. juulist alates, angažeeriti ka pidevaks kontsertideseriaks Los Angeleses, sealsete iga-aastaste sümfoonia-kontsertide sarjas, kus tema kõrval esinevad sellised laulukuulsused nagu Lily Pons, Lotte Lehmann, Lawrence Tibbet jt.

Eesti laulja edu Berliinis.

Eesti tenorilaulja Jaan Toomsalu, kes end laulukunstis täiendab Milaanos, vahemikus käib esinemas Saksamaal, kus ta Berliini riigiooperis on suuremate ooperite osades pälvinud suurt menu. Näit ooperis „Aida“ on ta esinenud riigiooperi laval juba 13 korda, kuhu ta pääsis pineval võistlusel, mis korraldati selleks soovi avaldanute vahel k. a. kevadel.

J. Toomsalu esines Berliinis ka vabaõhukontserdil, kus ta 5000 pealtkuulaja ees tuli toime sensatsiooniga, lauldes lisapaladena „Tuljaku“ ja mõned aariad tuntumatest ooperitest eesti keeles. Itaalia riigiringhäälingu kutsel Toomsalu esineb eelseisval hooajal itaalia ja eesti helitöödega ka mikrofonil ees Toriinos. Kutse puhul riigiringhäälingu direktor Eieris on Toomsalule ütelnud: „Eesti on ilusa keelega laulude ja legendide maa. Eesti kalleimad aarded nähtavasti on ius keel, laul, ning eepos „Kalevipoeg“. — Viimasega dir. Eieris oli tutvunud seejärel, kui see äsja ilmus prof. Pavolini itaaliakeelses tõikes.

Toronto Eesti Naisseltsi esinaine teistkordselt stipendiaadiks.

Toronto ülikooli juures töötav väliseestlane dr. Ella Kuitunen'ile määrati teistkordselt sir. Frederic Bantingi nimeline stipendium oma uurimistööde jätkamiseks. Pr. Kuitunen on ühtlasi Toronto Eesti Naisseltsi esinaiseks, kes on palju kaasa aidanud eesti käsitööde tutvustamisele Kanadas.

John W. Tallerma lõpetas Hamiltoni ülikooli.

Nagu „Meie Tee“ teatab, lõpetas k. a. kevadel Hamiltoni ülikooli usuteaduse baccalaureaadi astmega noor Kanada eestlane John W. Tallerma. Hr. Tallerma on Kanadas juba 1930. aastast ja õppinud Brandoni kolledžis, Kanadas.

Eesti laskurite pidulik vastuvõtt kodumaal.
Laskur meeskonna juht kindr. O. Sternbeck kõneleb võidukate laskurite rivi ees.

Kodumaa sõnumeid.

Ühenduses praeguse pingelise rahvusvahelise olukorraga vabariigi valitsus võttis tarvitusele mõningad abinõud puutumatata tagavarade soetamiseks tähtsamates tarbimisainetes üle riigi. Majandusministri korralduste kohaselt haarab tagavarade soetamise nõue kokku umbes 7000 ettevõtet, nende hulgas ka kõiki toiduainetekauplusi. Igaiiks neist peab hiljemalt 10. augustiks kõrvale panema kuni 150 kr. väärtuses soola, suhkrut, petrooleumi, tubakat jne. ettekirjutatud hulka. Nõnda tekkivate tagavarade koguväärtust hinnatakse 20 milj. kroonile.

*

Poolaasta väliskaubandus, nagu nähtub riigi statistika keskbüroo ametlikest kokkuvõttest, on lõppenud soodsate tulemustega. Bilanss osutub aktiivseks 4,5 miljoni krooniga. Poole sellest ülejäägist andis poolaasta viimane kuu, mis lõppes 2,2 miljoni-kroonise väljaveo ülekalluga. Üldse esineb poolaasta väliskaubanduses tugev väljaveo tõus, ulatudes 10,7 miljonile kroonile, kuma sissevedu samal ajal on läinud tagasi 2,6 miljoni krooniga. Poolaasta väliskaubanduse läbikäik on seega suurenenud 8,1 miljoni krooni võrra.

Poolaasta väliskaubandusele on avaldanud soodsat mõju elusloomade, karjasaaduste ja mõnede toor- ja poolvalmisainete, nagu tekstiil-toorainete, keemiatööstuse

toorainete ja vähemal määral ka metsamaterjalide ekspordi suurenemine. See iseloomustus on maksev ka juunikuu väliskaubanduse kohta.

56,6-miljoni-kroonisest koguväljaveost on suundunud Inglismaale kaupu 20,7 miljoni krooni väärtuses. Samal ajal Inglismaalt on ostenud vaid 8,8 miljoni krooni eest. Eesti teine suurem kaubatarvitaja on Saksamaa 17,3 miljoni krooniga, kust on aga imporditud peaaegu samapalju. Teiste turgude osatähtsus väliskaubanduses on võrdlemisi väike.

Juuli keskel sõlmiti Eesti ja Saksa vahel täiendav kaubanduslik kokkulepe, mille alusel Eesti saab võimaluse mahutada Saksa turule sel aastal erakordselt veel 20.000 elussiga, lisaks 50.000 seale, mida näeb ette algkontingent.

Vastutasuks Saksale on lubatud mahutada Eesti turule 100 tonni ulatuses tekstiilkaupa ja 10 tonni niiti.

Juuli lõpuks, vabariigi valitsuse vastava määruse põhjal, tõusid Eestis tubakasaaduste hinnad mõnevõrra. Näit. 1. sordi paberrossidelt ja sigarettidelt tõusis 10-tk. karbi hind 20 sendilt 21 sendile, jne. Tõus oli tingitud riigikaitsemaksust ja toodangukulude suurenemisest.

1. juuniks kogutud andmed Eesti tööstustegevuses näitasid aktiivsuse tõusu. Maikuu kestes tõusis suurtööstusettevõtete arv 436-lt 448-le ja kesktööstu-

ses 1013-ilt 1060-le. Töötajate arv suur- ja kesktööstuses kokku kasvas 59.880-ilt 1. mail 65.184-le 1. juunil, seega 5304 töötaja ehk 9% võrra. Võrreldes eelneva aasta sama ajaga on töömaht suurenenud 1595 töötaja ehk 2,5% võrra.

Suurenenud on ka tööstustöölise töötundide arv 4.460.000-ilt aprillis 10.212.000-le mais, seega 20,7%.

Mais makstud palga üldsumma tõusis 4.782.000 kr-ile eelmise kuu 4.101.000 kr. vastu, seega 16,6%.

Keskmine tööliste tunniteenistus oli mais suurtööstuses meestel 44,5 ja naistel 28,5 senti ning kesktööstuses meestel 38,3 ja naistel 23,4 senti, ületades 1,3—2,7% eelmise kuu normia.

Reaalteenistus oli mais suurem, võrreldes eelmise aasta sama kuuga meestel 1,0%, naistel 3,0%.

*

Nagu ilmes äsja valminud kokkuvõtetest, eesti pankade puhaskasv 1938. aastal ulatus 1,7 miljoni kroonile. Tegevusaasta lõpetasid ülejäägiga kõik erapangad ja suuremad ühispannad. Pankade käsutuses oleva kapitali summa moodustas kokku 163,5 milj. krooni.

*

Rekordiliseks kujunes 1938. aasta ka eesti ühiskaupluste tegevuses. Ilmunud kokkuvõtetele, mis haaravad 182 tarvitajateühingut, kellel oli kokku 561 kauplust, nende läbimüük mullu ulatus 45,5 milj. kroonile, olles nelja aastaga kasvanud kahekordseks. Ühiskaupluste teenistuses Eestis on kokku üle 2000 inimese.

*

Riigiteenijate majandusliku seisukorra kohta ilmus „Eesti Statistika“ kuukirjas uurimus, millest nähtub, et kuna palgad ei vasta elunõuetele, siis kuni 50 prots. riigiteenijast on sunnitud hankima elamisvõimalusi lisatööga. Riigiteenijate keskmine kuupalk Tallinnas ja Nõmmel on 86—105 krooni, provintsis on see veelgi madalam.

*

„Konjunktuuri“ viimases numbris ilmus statistilisi andmeid võõrkapitali mõjust eesti kaubanduses, millest nähtub, et võõrkapitale oli 1937. a. majandusloendusel Eestis jae- (üksikmüügi-) kaubanduses 18,2 milj. krooni, seega 40,1% jaekaubanduse varade väärtusest.

Hulgikaubanduse ettevõtete üldarvust 68,5% kuulus eestlasile, läbimüügiga 56,1% ja varadega 54,7%. Nii on hulgikaubanduses eestlaste osatähtsus selles suhtes veelgi nõrgem kui jaekaubanduses. Suuremates ettevõtetes domineerivad sakslased ja juudid. Hulgikaubanduse varade väärtus ulatus 51,9 miljoni kroonile. Võõrkapitali kasutati 31,6 milj. krooni, seega 60,8%.

*

Nagu märkisime juba eelmistes numbrites, on tänava suvel Eesti maapõu haruldaselt palju loovutanud temas peidud olevaid muinasaardeid. Vanavaraleiud maapõuest jätkuvad veelgi pidevalt, mida tuleb seletada hoogsa uudismaaharimisega, kust sageli siis vanu asju leitaksegi. Nii avastati juuli lõpus Põltsamaa lähedal sookünnil raua-aegne kaelakett, Tartumaal Kudina vallas aga pronksist pott merevaigust, mäekristallist ja klaasist kaelakeede ja hõbekrõllidega jne. Kuna muinsuskaitse Eestis juba hästi on arenenud, satuvad tavaliselt kõik leiud kas muuseumi või haridusministeeriumi kätte.

*

Tallinna Kadrioru alaline loomadenäitus, tulevane Eesti zooloogia-aed sai hiljuti oma loomadepere täienduseks kaks dingot — austraalia hundid, metsistunud koerte järglased, ühe metssea, kaks inglise härga — üks noor loom ja teine vana, ühe musta toonekure ja hulga milmesuguseid veelinde. Loomad kuuluvad Hagenbeckile ja on pärit Berliini ja Hamburgi loomaaedadest.

Lähemai ajal täiendatakse loomadenäitust veelgi uute loomadega. Muu hulgas on oodata ka ühe suure elevandi päralejõudmist, kelle järele publik tunneb juba ammu igatsust.

Kodumaistest loomadest leiuvad praegu Kadriorus noor emakarju „Mari“, põllutöministeeriumi poolt annetatud noor emalves, üks mäger, kaks hunt ja punarebaseid. Nendele lisanevad Soome metsade suur ilves, kes 1937. a. toodi Helsingi laskemaailmavõistlustel laskurite auhinna kaasa, Leedu metsade noor karu „Jüri“, vana heasüdamlik tsirkusekaru „Maša“, kaks Himalaja karu, neli jääkaru, kuuluse lövi „Zapik“ oma emandatega, neli mitmet lüki ahvi, kaheküüruuga kaamel, üks india härg, kaks Uus-Meremaa päritoluga okassiga koos poegade, neli viis kilpkonna, kaks krokodilli, kaks Mongoolia hiigelhärve ja mitmesuguseid linde. Lähemal päevil jõuavad Saku rebasekasvandusest kohale ka valged, hõbe- ja sinirebased, samuti muretsetakse loomaaeda nutriaid, nertse, tuhkruid ja nirkke.

Kadrioru loomadenäitust korraldab ja loomade eest hoolitseb Eesti Loomakaitse Liit.

Kadriorus Lasnamäe järsaku all ollakse praegu kibedasti ametis loomade peavarjude ehitamisega, samuti on seal püstitamisel paviljon publiku jaoks. E. Loomakaitse Liidul on kavatsus loomadenäitust jätta publikule avatuks ka talvel, milleks korraldatakse loomadele vastavad talvised korterid.

*

26. juulil asus Tallinnast teele Buenos Airesesse Eesti matemeeskonna, koosseisus Keres, Schmidt, Kaud, Friedemann ja Tünn, et osa võtta sealsetest maailmavõistlustest. — Sõidukulud, kuni 1300 krooni isikult, kannab kutsuja, Argentiina maleliit.

*

Maailmameistrivõistlustel laskmises Luzernis 20 võistleva rahvuse hulgast esikohale tulnud Eesti laskurmeeskonnana vastuvõtt kodumaal 18. juulil kujunes suureks rahvushukuks võidupühaks. Meeskonda, kes võistlustel oli püstitanud ainsa uue maailmarekordi (vabapüssist laskmises põlvelt-asendis), kelle koosseisus tegelikult iga mees oli saanud esimesi või teisi auhindu ja kelle hulka kuulusid ka kaks väärsket maailmameistrit — A. Luvik (vabapüssist kolmes asendis) ja K. Kuvar (põlvelt-asendis), olid tervitama tulnud suured rahvahulgad juba rongi saabumisel Valga jaama. Valgast alates igas jaamas, kus rong peatus, laskurid külvati üle aasiusavaldustega, — neile annetati lilli ja neid tervitati orkestrihelide ja austavate kõnedega. Eriti suurejoonelisteks kujunesid austusavaldused Tartus, Jõgeval ja Tapal.

Rongi saabumisel Tallinna ootasid võitjaid tuhanded juubeldajad. Jaamaesisel platsil tungles tihe rahvamurd, ja ka kaugemal Toompea nõlvakud mustendasid ootajaid. Ja kui rong jõudis pärale, astusid vaguniükselt meeskonnajuht kindral O. Sternbeck ja tema taga, võidetud kuld- ja hõbepärgadega kübaratel, kümme võidukat laskurit. Naiskodukaitsjad ehtisid tulijate rinnad veripunaste roosidega, ning lilledesse otse uputasid laskureid ka teised tervitajad. Esimesena tervitas saabujaid lühikese kõnega 3. diviisi ülem kindral H. Brede ja vastuseks võttis sõna kindral O. Sternbeck, kes rõhutas, et meeskonna praeguste saavutuste najal ja õhutusel laskesport peaks levima rahva kõige laiematesse hulkadesse.

Publiku hõisete saatel siirdusid tulijad rongkäigus, eelkõige rahvuslipp ja trofeede auto, läbi linna Raekojaplatsile, ohvitseride kasiino ette, kus mehi tervitasid Eesti Spordi Keskkliidu nimel A. Anderkopp, Tallinna linna poolt abilinnapea A. Uesson, ja kus laskurite nimel vastas kindral O. Sternbeck. Vahemikus kesklinna tänavaid ja Raekojaplatsi tulvil täitva rahvahulga meeleolu oli muutunud üha soojemaks, tavaliselt vaikiv ja tagasihoidlik eestlane oli oma tunded vallandanud ühises juubelduses. Spontaansete rõõmuhõisete taga tõsteti õhku saabunud sangareid, ja nii mõnigi õrnema soo esindaja rahva hulgast ei suutnud oma poolehoidu võitjatele avaldada teisiti, kui sööstis mõne väärske maailmameistri lägi ja suudles, võhivõõrana, teda kõikide nähes.

Austusavaldused jõudsid oma kõrgtippu hetkel, mil rahvas oma algatusel üritas hümni laulmist, mis niisuguses mitmetuhandepalises ettekandes mõjus eriti liigutavalt.

Tervitustseremoonia järele siirdusid laskurid ohvitseride kasiinosse eemale, kus neid tervitasid ülemjuhataja kindral J. Laidoner, sõjavägede staabiülem kindral N. Reek, siseminister R. Veermaa ja teised avaliku elu tegelased. Hiljem toimusid laskureile suurejoonelised austusavaldused veel mitmel pool üle maa, nende kodukohtades.

*

Tänavused kergejõustiku maailmavõistlused oma lõunanaabritega juulis võitis Eesti, tagajärgedega: Leedul 121,5:58,5, Läti 92:67. Tallinnas peetud Eesti-Läti 3. maavõistluse ujumises võitis Eesti tulemusega 64:41, ja 26. juulil Kadrioru staadionil peetud Eesti-Soome poksimaavõistlusel peetud Eesti-Soome poksimaavõistlusel tuli võitjaks Eesti meeskond, tulemusega 13:11. Jalgpallimaavõistluse Lätiga Riias 27. juulil Eesti meeskond aga mängis viiki 3:3.

Uus, eesti kapitaliga töötav lennuliin „Ago“ algab oma tegevust oktoobrist alates Stockholmiga üle Helsingi. „Ago“ lennuk väljub Ülemiste lennuväljalt hommikul kell 9:15 ja jõuab Helsingisse kell 9.50. Pärast 20-minutilist peatust jätkub lend Stockholm, kuhu jõutakse kell 12.10. Ümberpööratud marssruudil saabub lennuk Tallinnasse tagasi kella 4 ajal p. l.

Tuleva aasta suvisel hooajal hakkab üks „Ago“ lennukeid pidama ühendust Tallinn—Stockholm ja teine Tallinn—Helsingi.

*

Järjekordsel riikl. 8. klassiloterii lõpploosimisel, mis algas 4. augustil, suuremad võidud langesid eriti mitmesse maanurka ja „õigetesse kättesse“. Juba esimesel loosimise päeval väljatulnud suurem, 10.000-kr. võit läks Pärnumaale, kuna kaks Tallinna kaitseleitlast jagasid omavahel 5000 krooni. Järgmisel päeval mitmed suuremad võidud läksid jällegi provintsi, kuna aga Tallinna jäänud 3000 kr. langes pooleks väikesepalgalise postiametniku pojale ja 70-a. majahoidjale. 7000 krooni jagas omavahel Riigi Ringhäälingu orkestri kollektiiv, ning järgmine 10.000-kr. võit läks kahele isikule Nõmmele. Loosimine jätkub.

*

Eestis tänava põllud töötavad rahuldavat saki. Juulikuu vihmad parandasid viljade kasvutingimusi, äpardus tänava ainult ristikehin, millele tegi liiga pöud kevadsuvel. Sellega ühenduses peeti Toompeal peaminister K. Eenpala juhtimisel asjatundjate suurem nõupidamine, kus otsustati, et loomasööda puu-

duse vältimiseks valitsus muretseb ja la-
seb müügile tänava tavalisest juba vare-
malt suuremal hulgal jõusööta karjapida-
jaile. Nõnda langeks ära tarvidus karjade
vähendamiseks. Häid väljavaateid elusloo-
made ekspordiks on ka eeloleval talvel, ja
ka sõjavägi ostab tänava lihasaadusi kahe
aasta normi.

*

Säilinud liivi rahva asukohas Lätis Ma-
zirbes toimus 6. augustil liivi rahva-
maja pidulik avamine, millest Läti
valitsusesindajate kõrval oli tulnud osa
võtma ka arvukalt liivlaste hõimlasi: 27
soomlast, 15 eestlast ja 3 ungarlast. Eest-
laste poolt olid kohal koolidirektor A. Vei-
derma, haridusministeeriumi dir. V. Alt-
toa, Eesti saadik Riias H. Rebane j. t.
Avamispidustustel, mis filmiti „Eesti Kul-
tuurfilmi“ poolt, kanti ette ka liivikeelne
näidend „Päev ja öö“. Telliskivist kahe-
kordse ruumika rahvamaja ehituskulud
olid 100.000 latti. Üle poole sellest sum-
mast on toetuseks andnud Soome, ülejääv
osa on tulnud Eestist ja Läti kultuurfon-
dilt, väiksema toetuse on andnud ka Un-
gari valitsus. Ungarlased annavad liivi
rahvamajale ka erilise muuseumitoa.

*

Käesoleval suvel avati Eestis kahele
manalasse varisenud vaimutegelasele mä-
lestussambad. Suurte rahvahulkade osa-
võtul toimus 16. juulil Väandras mälestus-
samba avamine ajakirjanikule Anton
Jürgensteinile, ja 30. juulil avati
Haapsalus luuletaja Ernst Enno mäles-
tussammas.

22. juulil täitis 100 aastat Eesti ärka-
misaja suurtegelase ja keskse kuju dr.

phil. Jakob Hurda sünnist. Sel päeval
temale avati mälestustahvel kodukohas
Põlvas ja korraldati päevakohane aktus
Otepääl, kus ta oli kirikuõpetajaks
1872.—80. aastani. Osa pidustusi jäeti su-
vise vaheaja tõttu sügiseks.

Jakob Hurda tähtsamad saavutused
kultuuritegelasena olid emakeelse nn.
Aleksandri-kooli asutamises, uue kirja-
viisi elluviimises, rahvaluule kogumises ja
kirjanduse propageerimises üldiselt.

LENDPOSTIÜHENDUS EUROOPA—AMEERIKA.

Lisaks lendpostiühendusele Marseille ja
New Yorgi vahel avati 5. augustil teine
lennuühendus Euroopa ja Põhja-Ameerika
vahel. Lennuk väljub Southamptonist Ing-
lismaalt laupäeviti ja jõuab Botwoodi
(Uus-Leitumaa), Montreali (Kanada) ja
New Yorki pühapäeviti. Ka selle ühenduse
kaudu võib saata lendpostisaadetisi kõi-
gisse Ameerika maadesse (ja ümberpöör-
dult), arvatud välja Argentiina, Boliivia,
Brasília, Paraguai, Tšiili ja Uruguai.

Saadetisi, millele võetakse erilist lisa-
maksu, peab varustama sinise lipikuga
„Par avion“ ja märkmeaga „Par voie en-
tièrement aérienne“. Kummagi (nii Mar-
seille kui Southamptoni) lennuliini kaudu
jõuavad kirjad Eestist New Yorki juba
nelja päevaga. Näit. saadetis, mis aeg-
sasti antakse ära Tallinna peapostkonto-
ris teisipäeva varahommikul, jõuab New
Yorki laupäeval.

Välis-Eesti Ühingu kauaaegset juhatusliiget ja «Välis-Eesti»
vastutavat toimetajat

prov. ERNST JÜRGENS'it

mälestab sügavas kurbuses

VÄLIS-EESTI ÜHING.

Baltimore'i Eesti Seltsi suvepeost osavõtjaid 2. juulil 1939. a.

Organiseeritud Välis-Eestist.

Baltimore'i Eesti Seltsi suvepidu.

Baltimore'i eestlaste juba enam kui 20-aastase traditsiooniga suvepidu, milleks tuldi kokku juba siis, kui Baltimore'i Eesti Seltsi veel ei olnud, toimus tänava seltsi suvilas Sue's Creek'is 2. juulil. See päev valiti suvepiduks sellepärast, et ta ligilähedaselt langeb ühte mitme teise tähtpäevaga, — kodumaa võidupüha ja jaanipäevaga ja ka Ühendriikide iseseisvuspäevaga, ning nõnda said hõlpsamini kohale ilmuda esindajad ka teistest Ameerika eestlaste koondistest.

Kaugemalt külalised olid ilmunud kohale juba eelmise päeva õhtul, puhates välja teeväsimusest seltsi ilusas suvilas, mis asub loodusrikkas kohas merekaldal. Pidupäeval ilmnnes, et koos oli eestlasi neljast osariigist, nende hulgas ka niisuguseid, kes kodumaalt eemal viibinud juba 20—45 aas-

tat või kes sinna veel jalgagi põlnud saanud, ning ka neid, kes varemalt omavahelelisi kokkutulemisi olid ignoreerinud. Kuigi mõne niisuguse käitumine teiste hulgas jättis soovida, siis katsuti seda siiski mõista ja teda vabandada.

Suvila esine oli sündmuse puhul kaunistatud eesti värvides dekoreeritud seltsi nimelauaga, mille ümber olid asetatud Eesti, Soome, Ühendriikide ja Rootsi lipud, sest 150 koosviibija hulgas leidus esindajaid kõikidest nendest rahvustest. Teistest külalistest olgu mainitud leedu soost kohalik kohtunik W. Laukaidis, Balti-Ameerika seltsi peasekretär mr. L. J. Esunas Washingtonist, ja Washingtonist ka eestlane-fotokunstnik A. Ermates, kes kokkutulemisest tegi ühisfoto. Päev veedeti suplemise, vähjapüügi, jalakeerutuse ja omavahelise vestlemisega, ning suvila ruumes demonstreeriti kinofilmi Eesti laulupeost.

Õhtul vabas õhus toimus peoprogrammi-osa, kus esimees J. Luht andis ülevaate seltsi tegevusest ja tervitas kokkutulnuid. Teisena tervitas A. Valdmann New Yorkist Ameerika eestlaste kuukirja „Meie Tee“ poolt, siis Balti-Ameerika seltsi esindaja J. Esunas, ja loeti ette tervitustelegrammi Bostoni Eesti Seltsilt. Lõpuks hr. E. Veske „Meie Tee“ kolleegiumist andis täiendavaid seletusi l. a. suvel Eestis valmistatud laulupeofilmist. Koosviibimine kestis hilisõhtuni.

J. R.

Rio eestlaste suurejooneline jaanipidu.

Operett-algupärand „Sõnajala õis“.

Brasiilia Eesti Seltsi „Uus Kodu“ osakond Rio de Janeiro korraldas k. a. jaanipäeval peo, millele oma kunstilise väärtuslikkuse ja ka menu suhtes kogu Välis-Eesti analoogiliste ürituste seas vististi pole kõrvutada võrdset. Pidu kujunes selliselt suurejooneliselt nimelt tema „tõmbenumbri“, Rio Municipal teatri näitejuhi Joh. Lindbergi poolt koostatud algupärase operett-näidendi „Sõnajala õis“ tõttu. See tantsu, laulude, dialoogide ja pantomiimidega lavateos üheteistkümnelt pildis osutus nii võrd menukaks, et teda kogu 2½-tunnisel ettekandel saatis temast haaratud publiku vaimustus, mida tõendasid sagedased aplausi pursked. Teose sisust annab ülevaatliku kujutluse juba üksnes tema üksikute piltide loetelu: jaanituli, valsionelm, igavene kolmnurk, õhtusööök, rännak Ungaris, nukkude riigis, laul, Ameerikas, Kanadas, Venemaal, ning epiloog.

Rahvast oli jaanipäeva õhtuks seda näidendi vaatama kogunenud tulvil saalitäis, kaugelt üle 200 inimese. Kõik seltsi ruumid olid dekoreeritud jaanipäeva ja näidendi meeleoludele vastavalt. Osavõtjate üksmeelsele tunnustusel Rio eestlased, eesotsas „Uue Kodu“ osakonnaga, võlgnevad selle unustamatu elamuse eest tänu eeskätt härra Joh. Lindbergile.

Võidupüha ja Jaanipäev Harbiinis.

Võidupüha ja Jaanipäeva pühtisemine korraldati laupäeva õhtul, 24. juunil, seltsi suvilas Sungari jõe taga. Ilmunud oli 54 kaasmaalast, nende seas ka eestlasi, kes selleks otstarbeks kaugematest kohtadest Harbiini olid sõitnud. Peale tujuküllast õhtusööki vabas õhus, sündmusele vastavate lauakõnedega, süüdati võidutuli, mille ümber lõbus kilkamine ja naer alles lahti läks. Ka 70-aastased näitasid, et on veel võimeli-

sed üle tule hüppama. Järgnesid ringmängud, lauldi isamaa laule ja tantsiti.

Kodusõidule hakati mõtlema hilja öösel. Kuid vahepeal tõusnud tuul oli laial jөөel niisugused lained üles puhunud, et paljudel tuju kadus paadisõiduks. Argadele leiti abi — värsked, lõhnavad heinad toodi suvila põrandale. See sai põhjuseks uutele naljatustele. Mitmetele meenutasid nad aga kaugeid, noorepõlve-aegu kodumaal. Nii ei saadudki und. Linna sõideti varavalgel.

R. J. R.

Londoni Eesti Seltsi elust.

16. juulil k. a. leidis aset Londoni Eesti Seltsi erakorraline peakoosolek, kus seltsi juhatus tuli osalisele ümbervalimisele, kuna seltsi esimees, tema abi ja kirjatöimetaja Londonist lahkuvad. Seltsi esimeheks valiti hr. E. J. Kollist, kes Londonis on elanud juba 30 aastat. Seega on seltsi esimeheks nüüd üks kohalikke eestlasi. Loodetavasti muutub seltsi juhatus nüüd koosseisult püsivamaks, sest alaliseks muudatud juhatuses mõjusid seltsi tegevusele halvavalt.

Londoni Eesti Seltsi liikmete arv ei ole praegu küll kuigi suur, kuid väljavaateid seisukorra paranemiseks paistab olema. Kui praegused lootused ei osutu petlikeks, siis võib oletada, et selts on saanud üle kriisi sügavpunktist.

Läti eestlaste ühisüritusi.

Aluksne ja Liepna asundusi külastas E. Haridusliidu konsulent.

22. juulil s. a. Aluksne Eesti Seltsi Liepna osakond korraldas perekonnaõhtu, millel külalistena viibisid ka Aluksne seltskonnategelane hr. N. Tsetser ja Eestist sõitnud E. Haridusliidu konsulent K. Laane. Perekonnaõhtu vedeti rikkalike söökide ja koduõllega serveeritud ühislauas, kus lõbusad ühislaulud muutsid meeleolu eriti lõbusaks ning tunti endid ühise eesti perena. Lühikese kõnega esines koosviibimisel ka konsulent hr. Laane.

Hr. Laane järgmisel päeval kõneles ka Aluksnes, eesti koolimajas õpiringi koosolekul, kus osavõtjaid oli kahjuks ainult 15 inimese ümber, kuna kutsete saatmisega jäadi hiljaks.

Aluksne Eesti Hariduselts ostis maja.

Aluksne Eesti Hariduselts omandas 1. juulil k. a. kinnisvara Aluksne linnas, mida vähema ümberehituse läbi kujundatakse eesti seltsimajaks. Nimetatud majas asub ka Aluksne eesti algkool.

Mitmesugust.

VÄLIS-EESTI LIIKUMISE IDEOLOOGIA.

MATERJALID OLEMAS. — ASTUGEM SAMP EDASI!

Juhus, et tohtisin kaasa aidata peatselt ilmuva koguteose „Organiseeritud Välis-Eesti II“ materjalide läbivaatamisel ja trükkitoimetamisel, avas mulle võimaluse tutvuda õige paljudega nendest materjalidest, mis on koondatud Välis-Eesti Ühingu juures loodud arhiivi. Sama juhus tahtis, et need materjalid üllataval kombel väga suures osas kajastasid nimelt ideoloogilisi küsimusi, aluseid, millele on rajatud, resp. tuleks rajada Välis-Eesti liikumine, kajastasid Välis-Eesti liikumise eesmärke ja suunitlusi, mõtteid kõigilt arvesse tulevaid tööväljult, lühidalt: kõike seda, mida väliseestlane lugupeetav dr. P. A. Speek ütles olevat eriti kõrge Välis-Eesti senises töös (v. „Välis-Eesti“ nr. 6, 1939, lk. 155).

Ja tõesti, Välis-Eesti arhiivi on koondunud lühikese aja jooksul terve ladu rikkalikke materjale, ainest, mis nõuab korralikku süsteemikindlat ümbertõttust, materjale, mille põhjal võrdlemisi kerge vaevaga on fikseeritavad kõik Välis-Eesti liikumise ideelised alused ja eesmärgid, materjale, mis võimaldavad esitada poolt-ja vastuväiteid enamikule Välis-Eesti praeguses töös esilekerkivaist probleemest. Nagu nii mõnelgi teisel alal iseseisvas Eestis, nii on siingi lühiajalise tegelikkuse tulemused ületanud julgeimadki lootused. Ammu see oli, kui asutati Välis-Eesti alles kõlavanimelisenä tunduv „arhiiv“, vist küll suuri lootusi hellitamata, aga nüüd on meil siin energilise büroojuhi härra Bruno Tiido vaikselt juhtimisel tekkinud päris tõeline arhiiv (muidugi teatavatel erialadel ikkagi veel täiendust vajav!), mille andmestik mõnes üksik-küsimuses aga juba praegu otse kiheleb pääsena avalikkuse teenistusse. Nii muuseas just ideoloogia alal, mis mitte ainult üksikute kõrvalseisjate arvates, vaid ka Välis-Eesti liikumise kohapealsete juhtide teades on olnud tänase päevani kogu meie liikumise vahasaimaks küsimuseks.

Täna des tulin g e l i s t ja väsimatut dr. P. A. Speeki ajakohase tähelepanujuhtimise eest meie liikumise ideoloogilistele ja programmilistele alustele, kas või nende aluste nigeluse või koguni puudumise näol, katsun mina alljärgnevas anda lühida ülevaate sellest, mis materjale meie võiksime arvestada, kui asuksime praegu või lähemas tulevikus koostama ülevaatlikku süsteemikindlat teost

Välis-Eesti liikumise eesmärkidest ja töösihtidest. Kordan veel, et see ülevaade siin on lühike ega pretendeeri täielikkusele, liiati, et mainim olemasolevaid materjale ja nende ulatust praegu vaid oma mälu usaldades. Ja juhuliku selgituse ning pealiskaudse tutvumise põhjal.

Esimeseks ja kandvaimaks materjaliks on kahtlemata meie kolme ülemaailmalise kongressi andmestik, mis m. s. 2. kongressi (1933) kohta on ilmunud trükiskski, ja 3. kongressi (1938) kohta on lähemal ajal ilmumas; muidugi ei saa meie siin piirduda tolle valikmaterjaliga, mis on pääsenud trükki, vaid peame arvestama ka kogu seda ainest, mis teatavatel sisulistel või ruumilistel kaalutlustel on jäänud tänaseni avaldamata; ja siin nimelt (eriti 3. kongressi materjalide hulgas) mäletan ma lugenud olevat pikki huvitavaid ideoloogilisi mõttemõlgutusi m. s. nimelt ka härra P. A. Speekilt, mis õige paljudes punktides võiksid täiendada meie kohapealseid arusaamisi asjust ja olukorrast.

Teiseks väärtuslikuks aineseks töötab olla Välis-Eesti Ühingu ideestik, mis on väljendust leidnud põhikirjas, kodukorras, protokollides, kirjavahetuses ja muudes jäädvustatud materjalides.

Kolmanda materjalina tuleks arvesse võtta väliseesti liikumise suurtegelase ja märtri, kadunud õpetaja August Nigoli programmi „Eesti asundustest ja asupaikadest Venemaal“ (ilmunud a. 1918), mida vist küll on võimalik täiendada suuliste seletustega tema kaasvõitlejailt.

Neljanda ulatusliku materjalisalve avab meile Välis-Eesti liikumisele pühendatud erikirjandus, mida on ilmunud mitmelt ja mitmelt sulett meie liikumise teenistuses seisvate ajakirjade sisu juhtkirjade ja osalt seltsielu reportaaži ulatuses. Sel alal paistavad meile Välis-Eesti liikumise ideoloogidena peale varem mainitud eriti silma järgmised autorid ja kõnemehed (tähtsusele vaatamata kõik võrdselt tähestikulisel järjestusel):

Jüri Annuson, Kaarel Eenpalu, Villem Ernits, Oskar Kallas, Viktor Kargaja, Jakob Kristelstein, Julius Kõivumägi, Karl Kuusik, Oskar Loddy, Hans Lohk, Jakob Lukats, Axel E. Nippak, Louis A. Norrak, Bernhard Nurmsen, Ants Oidermaa, Rudolf Peets, Andres Pranspill, Konstantin Päts, Eduard Riisna, Samuel Sommer, Alfred Tamm, Bruno Tiido, Ed. Tiro, Jüri Viinamaegi, P. Voolaine ja mitmed teised.

Kõigisse neisse materjalidesse, kõigi nende tegelaste kirjutistesse ja kõnedesse on kätkitud rohkesti mõtteid ja tõdesid, ja neile mõtetele võib julgesti rajada Välis-Eesti liikumist kajastava ülevaate-teose, kui ainult võetakse see töö ette põhjaliku kohusetruudusega ja kontakti kaotamata sel alal iseseisvaid mõtteid esitava isikutega.

Ja näibki vajaline, et selle töö teostamisele tuleb asuda juba kõige lähemal ajal. Kindlasti leiab Välis-Eesti Ühing mingi tee tekkivate aineliste raskuste silumiseks, ja ka sisuliselt saab ta oma autoriteediga vist küll abiks olla selle teose autoriks astuvale isikule. Teostades selle programmi- lise suurtöö, ütleme, 1940. a. lõpuks, on teos heaks juhtnööriks siis kahe ja poole aasta pärast tuleva 4. ülemaailma- lise Välis-Eesti kongressi asjalikul ja sihi- kindlal ettevalmistamisel ja toimetule- kulgi, viies ühel hoobil kogu Välis-Eesti liikumise n. ü. katuse alla — meie rippu- matu riigi 25. juubeliaastal.

Herbert Haljaspõld.

ERNST JÜRGENS †

Ernst Jürgens on surnud.

See teade tabas raskelt Välis-Eesti Ühingu tegelasi, eriti neid, kes kadunuga on lähemalt koos töötanud. Alati heatuju- line, alati sõbralik, igaks koostööks val- mis — nii leidis ta endale palju sõpru. Isegi hädine tervis ja suur töökoorem ei suutnud hävitada tema energiat ja head tuju. Tihti purskus temas peagu noorus- likku vaimustust, kui ta mõne ürituse etteotsa asus, oli see siis mõne peo kor- raldamine, mõne toimkonna juhtimine või mõni majanduslik ülesanne.

Kui Ühingul oli vaja oma ajakirjale vastutavat toimetajat, oli Ernst Jürgens kohe valmis seda ametit endale võtma, kuigi vastutus selles ametis ei olnud kerge.

Tema viimseks kõneks Välis-Eesti Ühin- gus jäi vist küll see kõne, mis ta pidas Ühingu esimehe J. Kristelstein'i 50 a. sü- nipäeva puhul Ühingu tegelaste poolt kin- gituse üleandmisel, kus ta soovis juubi- larile veel palju edukaid aastaid. Ei võinud küll keegi siis aimata, et kõigest eluener- giast hoolimata tal endal need aastad olid peagu lõpul.

Kui Välis-Eesti Ühingu juhatuse töö on arenenud ülimalt kooskõnaliselt, üksmeel- selt ja sõbralikult, siis oli E. Jürgens üks neid, kes oma sõbraliku iseloomuga selleks kõigiti kaasa aitas. Seetõttu on E. Jür- gens'i kaotus Välis-Eesti Ühingule eriti tunduv.

Välis-Eesti liikumisega oli E. Jürgens n. ü. kokku kasvanud juba sellest ajast,

Välis-Eesti Ühingu laekur ja „Välis-Eesti“ vastutav toimetaja Ernst Jürgens †

kui ta ise oli alles tegelik väliseestlane. Omaaegsed Moskva eestlased mäletavad teda kui energilist eesti seltsi esimeest.

Kui asutati Välis-Eesti Ühing, siis oli tema esimestes ridades, kes sellele liikumisele kaasa löid Ühingu juhatuse liikmena ja laekurina oluks tal võimalus pühitseda juba lähemal ajal 10 aasta juubelit. Kõige selle aja kestel on olnud kõik Ühingu üri- tused, mured ja rõõmud talle eriti läheda- sed. Juba Ühingu algusaastail astus ta Ühingu eluagseks liikmeks ja käesoleva aasta algul annetati temale Vabariigi Presidendi poolt, Välis-Eesti liikumisel osutatud teenete eest, Punase Risti tee- netemürk.

Ülevaade kadunu elutööst ja tegevusest moodustab teatmeteoses „Välis-Eesti tege- lased“ pika veeru: Ernst, Juhani pg., Jür- gens sündis 29. novembril 1869. a. Hääde- meestel Pärnumaal ning oli 1913. aastast saadik abielus Eugenie Kubesku'ga. Lõpe- tanud Moskva ülikooli rohuteaduskonna, võttis kadunu aktiivselt osa Moskva Eesti Seltsi tegevusest esimehena, olles samal ajal ka Venemaa Rohuteadlaste Ühingu esimeheks ning keisrinna Maria sihtasu- tise juhatusliige Moskvas. E. Jürgens opteerus Eestisse 1920. aastal. Kodumaal ta võttis aktiivselt osa Eesti Rohutead- laste Koja tegevusest nõukoguliikmena ja Eesti Keemiatöösturite Ühingu tegevusest esimehena, olles liige veel paljudes teistes organisatsioonides.

Täis tegevust kuni viimase ajani, jõudis lõpule E. Jürgensi elutee. Vähe oli tal aega puhata. Nüüd on ta saanud oma puhkuse kodumaal maamullas. Aga mälestus temast kui õilsast, heasüdamlikust teguvalmist sõbrast, kaastöölisest ja kolleegist jääb laiades ringkondades kauaks püsima, eriti aga Välis-Eesti tegelaste peres.

VÄLIS-EESTI ÜHINGU TEATED.

Möödunud kuu lõpul tuli Välis-Eesti Ühingu tegelastele kurb teade kauaaegse juhatusliikme, eluaegse liikme ja „Välis-Eesti“ vastutava toimetaja Ernst Jürgensi surmast. Kadunud juhatusliikme muldasängitamisest võtsid osa Ühingu juhatusliikmed, korraldava ja revideeriva toimkonna esindajad ning paljud teised Ühingu liikmed. E. Jürgensi kalmule asetati Ühingu poolt pärg ning järelehüüde kadunud kaastöötajale ütles esimees J. Kristelstein.

Välis-Eesti Ühingu uueks laekuriks valiti kadunud Ernst Jürgensi asemele Ühingu senine kirjatöömaja August Kimberg, kes kuni uue juhatusliikme koopteerimiseni jääb edasi ka kirjatöömajaks. Kuukirja „Välis-Eesti“ uueks vastutavaks toimetajaks sai juhatusliige Jaan Mölder.

Välis-Eesti Ühingu eluaegseks liikmeks astus Eesti Vabariigi asekonsul Sydneys Arvid A. G. Mielen.

Välis-Eesti Ühingu liikmeks on võetud vastu:

Koosel, Elmar, äriomanik, New York.
Sirkel, Alexander, puutöölise, New York.

SAABUNUD JA LAHKUNUD VÄLISEESTLASI.

Rootsi-Ameerika liiniga saabusid P.-Ameerikast 13. juulil kodumaale pr. Alma Allik, tema poeg Mihail, pr. Rast, hr. Lindström, Toomas Hines, Augusta Kalmet ja pr. Kursell. Juuli lõpul saabus P.-Ameerikast kodumaale Julius Sarei.

Sama laevaliiniga sõitsid 14. juulil New Yorgi maailmanäitusele pr. Karin Virgo ja pr. Alde Puuström, kuna alaliselt siirdusid P.-Ameerikasse pr. Helju Tuuling ja pr. Laine Sõlg; 2. augustil sõitis New Yorki tagasi Julius Sangar.

Norddeutscher Lloyd Bremen'i liiniga tulid 13. juulil New Yorgist kodumaale pr. T. Keller ja 31. juulil pr. Hilda Taba ning pr. L. Romanzoff, kes 1. septembril kavatseb New Yorki tagasi sõita.

Cunard White Star liiniga sõitsid New Yorki 8. juulil Osvold Tärk, 15. juulil Ann ja Lizzi Welson ja Alexandra Thornhinn ning 21. juulil Alfred ja

Amanda Matiisen ja Martha Roos, kes siirdusid edasi Kanadasse.

Juuli lõpul saabus Austraaliast kodumaale külaskäigule Sydney eestlane Richard Kalpus koos abikaasa ja tütreaga. Augusti algul jõudis kodumaale Sydney eestlane V.-E. Ü. liige Johannes Sookaer koos oma abikaasaga.

A/S Eesti Reisibüroo kaudu sõitsid Austraaliasse Vidrik, Minna, Aliide ja Ernst Pilt ning Arthur F. Muuga.

11. augustil alustas teekonda Buenos Airesesse Välis-Eesti Ühingu liige Aleksander Kolk abikaasaga.

7. augustil saabus järgmine ešelon Brasiilia eestlasi kodumaale: Elfriede ja Noemia Saalberg; Leonti Kask; Liisa, Arnold, Leopold, Alice ja Evald Sein; Karl-Felix, Johanna, Ary, Edgar ja Elmar Tammi; Johannes, Lovise, Leonhard ja Arnold Kruusmann, Karl ja Alice Luik ning August Mäll.

Abadanist, L.-Iraanist saabus 4. aug. kodumaale V.-E. Ü. liige Joh. Jussi.

Poola liiniga sõitis 10. aug. New Yorki tagasi pr. L. Dreyman.

BERLIINI EESTLASTE TOETUS PETSERLASTELE.

Berliini eestlane August Kippasto saatis Berliini Eesti Seltsi nimel Välis-Eesti Ühingule 180 Saksa riigimarka, mis teeb meie rahas kr. 260.63, toetuseks Petersi tuleõnnetuse ohvritele. Välis-Eesti Ühing andis saadetise edasi sotsiaalministeeriumile.

Ühtlasi teatati Välis-Eesti Ühingule, et ka Berliini Eesti saatkonna ametnikud cesotsas saadiku Karl Toferiga on eelnimetatud otstarbeks kogunud 160—170 Rmk., mis lähemal ajal saadetakse ära.

AVATI LIIVI RAHVAMAJA.

Kolme hõimrahva, eestlaste, soomlaste ja ungarlaste toetusel ning liivlaste enese jõupingutusel valmis nüüd Maz-Irbenis liivi rahvamaja, mis moodustab edaspidi liivlaste vaimse keskuse. Rahvamaja on ruumikas ja otstarbekohane, suurema saali, lava ja muuseumiruumiga, paari toaga turistide jaoks ja majahoidja korteriga.

6. augustil avati liivi rahvamaja, millest võtsid osa organisatsioonide esindajad Eestist, Soomest ja Lätist, viies liivlaste uue maja avamise puhul „soola-leiba“.

VÄLIS-EESTI MUUSEUMILE

kinkis Helsingi eestlane, Välis-Eesti Ühingu liige August Jask 1921. aastal Helsingis ilmunud eesti spordi kuukirja „Võitja“, mis oli välja antud sporditegelase Arthur Kukke ja toimetatud kirjanik Richard Janno poolt.

SURMA LÄBI LAHKUNUD VÄLISEESTLASI.

31. juulil k. a. suri Kopenhaagenis sealne kauaaegne Eesti peakonsulaadi sekretär Georg Rüdiger.

Georg Rüdiger oli sündinud 19. VI 1896 Venemaal, õppinud Peterburi ülikooli õigusteaduskonnas, teeninud kaubandus-koostusministeeriumis Tallinnas ning asus Kopenhaageni Eesti peakonsulaadi sekretäri kohale 1929. aastal, olles Kopenhaageni Eesti Seltsi „Eesti Kodu“ asutajaid 1935. a. ja juhatusliige samal ajal.

Kadunud jäid leinama ta abikaasa ja omaksed.

KIRJANDUSLIKKE UUDISEID.

ADMIRAL JOH. PITKA MÄLESTUSED.

Laevasõidu- ja merekaubanduse edendamise selts „Laevandus“ Tallinnas on väga kiiduväärset viisil asunud kirjastama meie vabadussõja sangari julgeist julgema admiral Joh. Pitka mälestusi. Sellest suurteosest (kuuldavasti kümneköiteliseks kujunevast) on viimase paari aasta jooksul ilmunud minu teada kolm köidet („Minu mälestused“ I, II ja III), ja neist kolmest on nende ridade kirjutaja tänini tutvunud kahe esimesega. Admiral jutustab neis oma lapseiga, igatsemist merele, noorpõlve, esimesi meresõite, aga kuidas ta seda teeb, see on nii armas ja lihtne, et meie tõelise naudinguga jälgime ta kirjeldusi, imetleme ta vestlejalamenti, ta vaadete siirust ja meele puhtust kõigis inimlikes olukorras. Keegi on kuskil ütelnud, et see, kes on puhta hingega, sammutab läbi eumadalikkudegi kõntsa märkamata. Nii Pitkagi säilitab oma hingelise puhtuse meremehe ahvatlustega täidetud kutsetöös, ja ta jutustab meile kõik, jäädes igas olukorras usutavaks ja auhaks. Tõesti, see on raamat, mis väärib palju lugejaid, mitte ainult kui tavaline suurmehe-elulugu, vaid kui õpik kõigile, millise rahuliku suhtumisega elusse ja ka ränkadesse töödessa peab saatust varustama neid, kes kord sama saatuse kutsel peavad toime tulema ajalukku pääsvate suurtegedega. Ei ole paremat raamatut meie noorsoole, kui on seda Joh. Pitka memuaarideseeria, ja alles selle raamatu põhjal mõistame meie, milliste omadustega oli ehitud meie Vabadussõja suurkuju juba oma elu algusest saadik. —

H. H.

O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUSE“ VÄLJAANDEL ON ILMUNUD:

Eesti Rahvaleksikon 6. vihk
Toimetus: J. Roos, O. Urgart, J. Piiper, J. Kiivet, E. Elisto ja M. Vellema. Sisu: 98 lk. teksti umbes 2350 artikliga, 5 kriit-tahvilit, kokku 103 lk.; tekstis 64 joonist ja 13 pilti, kriit-tahvleil lisaks 18 pilti, kokku 95 illustratsiooni. — Teos ilmub 10 vihus. Soodustatud ettetellimishind 11 krooni.

T. E. Lawrence: Seitse tarkuse sammast, 2. köide. Tõlkinud A. H. Tammsaare. 335 lk. Hind broš. kr. 4.25, köites paremal paberil kr. 5.45.

O. Luts: Kogutud teosed XXVII, Ladinaköök. — Kaas E. Kollomilt. Hind broš. kr. 3.—, paremal paberil kr. 3.15, köites paremal paberil kr. 4.20.

Kuukiri „Tänapäev“ nr. 6.

O.-Ü. „LOODUSE“ KIRJASTUSEL ILMUB:

Eesti Kunstiajalugu 10 suurekaustalises vihus, mis moodustavad ühe suure köite. Tekstis üle poole tuhande pildi, 112 ühevärvilist ja 20 mitmevärvilist pilditahvilit kriit-paberil. Teose esimesed vihud ilmuvad 1939. a. viimastel kuudel, ilmumine viiakse lõpule 1940. a. jooksul. Soodustatud ettetellimishind kuni 25. augustini 1939. a. — kr. 18.— kohemaksetavas rahas, kr. 22.— järelemaksuga; pärast ilmunist maksab teos kr. 28.—

KURSISEDEL.

12. aug. 1939.

	Ost.	Müük.
1 Ingl. naelsteri.	Ekr. 18.11	Ekr. 18.35
1 USA dollar	„ 3.85	„ 3.92
100 Prantsuse fr.	„ 10.21	„ 10.41
100 Saksa riigin.	„ 154.80	„ 157.—
100 Soome marka	„ 7.98	„ 8.10
100 Läti latti	„ 71.40	„ 72.50
100 Belgia belgat	„ 65.55	„ 66.55
100 Itaalia liiri	„ 20.29	„ 20.64
1 Austraalia naelst.	„ 13.75	„ —
1 Nõuk. Vene rubla	„ —	„ —.69
1 Argentiina peso	„ —.90	„ —
100 Brasilia milreisi	„ 19.50	„ —

Vastutav toimetaja: Jaan Mölder, tegevtoimetaja: Ed. Riisna; talitusjuht B. Tiido.

Ajakiri „Välis-Eesti“ ilmub Tallinnas iga kuu kord.

Tellimishind: välismail \$ 1.— (Ekr. 3.75 või vastav summa kursisedeli järgi muus rahas) aastas; Eestis, Lätis, Soomes ja Leedus Ekr. 2.50 aastas.

Väljaandja: Välis-Eesti Ühing, V.-Posti 8, ehk postkast 100, Tallinn. Telef. 449-43. Tallinnas, 14. aug. 1939. a.

O.-ü. „Vaba Maa“ trükk, Tallinnas, 1939. a.

TALLINN, SUUR KARJA 18. TELEF. 445-10
TARTUS: MAJAOMANIKKE PANGAS, TEL. 15-62

Kõik kindlustusalad!

Kahjude kiire likvideerimine.

Lähemal ajal ilmub teos

„Organiseeritud Välis-Eesti, album II“,

mis sisaldab 3. ülemaailmse Välis-Eesti kongressi materjalid, ülevaadet Välis-Eesti organisatsioonide tegevusest ja nimekirja kõikidest endistest ja praegustest Välis-Eesti organisatsioonidest.

Hind U. S. A. \$ - .50.

Väljaandja VÄLIS-EESTI ÜHING.

*Kes palju tahab,
valib ainult ühe!*

Kes tahab peale päevauudiste näha elu
tema mitmekesistes avaldustes, kes ot-
sib kirjutisi mitmelt huvialalt, kes tahab
teada kõiki kodumaa sündmusi, kes
oskab hinnata mõnusat nalja ja häid
jutte, see

tellib ainult „Rahvalehe“

„Rahvaleht“ maksab tellides välismaale 1,15 dollarit kuus.

Address: Tallinn, Estonia, Pikk 54-58.

Tulge Tartu näitusele

2.—5. sept. 1939. a.

A.-S.

VIENNAID KIMBERG

TRAADI- JA NAELATEHASED – TALLINN.

Meie valmistame:

NAELU – lati-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-, side-, sadulsepa-, saapa- jne.

Kabjanaelu, okastraadi obadusi,

TRAATI – haljast-, põletatud-, tsingitud-, vasetatud-, lakeeritud, vedru-, telegraafi-, klaasimise- jne.

Okastraati, hobuseraudu,

NEEDE – rauast, vasest, alumiiniumist.

Rauavitrooli.

Kontor: Nunne 16. Tel. nr. 448-17. Tehased: Katusepapi 35. Tel. 304-44

**Aeg
kohustab!**

**Üle öö muutus Euroopa
kaart ja miljonite saatus.**

Iga päev toob põnevaid ja suuri uudiseid, mis teeb ajalehelugemise vajalikuks igale teadlikule kodanikule.

Kiirelt ja tõetruult valgustab suurajaleht «UUS EESTI» kõiki välismaa ja kodumaa sündmusi.

Tellides maksab «UUS EESTI» esimesel veerandaastal kr. 5. –, edasi iga kuu kr. 1.50. Välismaale kr. 5. – kuus.

«UUS EESTI»

toimetus ja peakontor
Tallinn, Pikk tn. 40.